

Szkudlarek-Żelazko, Magdalena

Historiografia na łamach "Roczników Chemii"

Analecta 5/Dodatek specjalny, 11-47

1996

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

HISTORIOGRAFIA NA ŁAMACH „ROCZNIKÓW CHEMII”

Po II wojnie światowej odrodzone Polskie Towarzystwo Chemiczne wznowiło wydawanie swojego organu pod tym samym tytułem „Roczniki Chemii”, co w okresie międzywojennym.

W dotychczasowym piśmiennictwie brak opracowań, które analizowałyby zagadnienia historyczne na łamach czasopisma w latach powojennych. Dlatego moje studia nad tematyką historyczną w „Rocznikach Chemii” dotyczą okresu po II wojnie światowej.

Głównym celem podjętej przeze mnie pracy jest zbadanie czasopisma pod względem historiograficznym i znalezienie odpowiedzi na pytania: Czy w czasopiśmie o charakterystyce czysto chemicznej jest miejsce dla tematyki historycznej, a jeżeli tak, to czy wniosła ona coś nowego do wiedzy o przeszłości chemii, czy przyczyniła się do popularyzacji historii nauki.

Chciałabym wykazać, że żadna dziedzina nauk ścisłych nie jest bezwzględnie oddzielona od nauk humanistycznych, bliższych codziennemu życiu człowieka. Sądzę, że do dnia dzisiejszego aktualne jest łacińskie przysłowie *Historia magistra vitae est*, i że liczne są rzesze ludzi otwartych na wiedzę historyczną, którzy z niej czerpią wartości ponadczasowe. Przypomina się przy tym stara prawda, że każda nowa gałąź nauki, choć pozornie dotyczy czegoś zupełnie nowego, zawsze wyrasta na gruncie dawnych odkryć, osiągnięć minionych lat lub epok, z czegoś, co często jest już historią.

Podjęłam się opracowania problematyki historycznej na łamach „Roczników Chemii”, choć można przypuszczać, że tego typu specjalistyczny periodyk nie odegrał znaczącej roli w rozwoju piśmiennictwa historycznego. Jednakże na jego stronicach sporadycznie ukazywały się artykuły historyczne, wspomnienia pośmiertne, artykuły jubileuszowe poświęcone rocznicom urodzin czy pracy naukowej uczonych, rocznicom znaczących odkryć chemicznych czy wydań dawnych dzieł z dziedziny chemii, a także kronika Polskiego Towarzystwa Chemicznego oraz recenzje książek o tematyce dotyczącej historii chemii. Stanowią one cenny materiał do badań historiograficznych.

Ogólna charakterystyka czasopisma

Myśl zrzeszenia wszystkich polskich chemików i fizyków w jednym towarzystwie naukowym poruszana była niejednokrotnie w czasopiśmie przyrodniczych lub przy okazji różnych zebrań i zjazdów. Nie mogła być jednak zrealizowana głównie z powodu podziału ziem polskich na trzy różne zabory. Niemniej w czerwcu 1913 roku w Krakowie odbyło się zebranie nielicznego grona fizyków i chemików, na którym postanowiono dążyć do stworzenia Polskiego Towarzystwa fizyków i chemików. Wybrano komisję statutową, która przedstawiła projekt statutu na podobnym zebraniu wiosną 1914 roku we Lwowie. Ostateczną redakcję statutu Towarzystwa powierzono Komisji, w skład której wszedł m.in. profesor Jan Zawidzki (1866–1928). Upoważniono równocześnie wyżej wymienioną Komisję do zwołania jesienią 1914 roku pierwszego posiedzenia organizacyjnego, na które mieli być zaproszeni przedstawiciele polskich fizyków i chemików z Warszawy, Poznania, Lwowa i Krakowa.

Wybuch I wojny światowej przerwał te prace. Ich ponowne podjęcie umożliwiło dopiero powstanie niepodległego Państwa Polskiego. Z inicjatywy profesora Leona Marchlewskiego (1869–1925) z Krakowa, odbyło się 1 marca 1919 roku zebranie założycielskie Polskiego Towarzystwa Fizyczno-Chemicznego. W toku dyskusji wyłonił się projekt utworzenia odrębnego Polskiego Towarzystwa Chemicznego obok Polskiego Towarzystwa Fizycznego. Propozycję tę przyjęto z entuzjazmem, wobec czego komisja organizacyjna poprowadziła swe prace w kierunku utworzenia Polskiego Towarzystwa Chemicznego. Ułożyła ona nowy statut, ustaliła listę członków założycieli i zwołała zebranie organizacyjne na dzień 29 czerwca 1919 roku. Na zebraniu tym wybrano Zarząd Towarzystwa w składzie: prezes – prof. Leon Marchlewski z Krakowa; wiceprezesa – prof. Stefan Niementowski (1866–1925) ze Lwowa, prof. Jan Zawidzki z Warszawy oraz dwunastu członków Zarządu¹.

Polskie Towarzystwo Chemiczne rozpoczęło swą działalność z dniem 1 października 1919 roku. Posiedzenie inauguracyjne PTCh odbyło się 1 listopada 1919 roku. Przemawiający w tym dniu wiceprezes Jan Zawidzki powiedział między innymi: „Pomimo naszego niepośledniego współdziałania w pracy naukowej chemików całego świata, pomimo wielu doniosłych odkryć dokonanych przez chemików polskich, pomimo wreszcie znacznej liczebności naszych pracowników fachowych, zwłaszcza w różnych dziedzinach przemysłu chemicznego – o chemii polskiej jako takiej milczy dotychczas nauka światowa – nie uznaje jej wcale, aczkolwiek nie obcami są jej prace i odkrycia poszczególnych chemików narodowości polskiej. Pierwszorzędnym zadaniem Polskiego Towarzystwa Chemicznego będzie dołożenie usilnych starań celem skupienia badawczych prac naukowych wszystkich chemików polskich w jednym wspólnym czasopiśmie – w „Rocznikach Chemii” – a przez to samo zaznaczenie przed uczonymi całego świata naszej swoistości i odrębności duchowej, naukowej i narodowej”².

W dniu 2 listopada 1919 roku powołano do życia komisję wydawniczą PTCh, w skład której weszli między innymi: Jan Bielecki (1869–1926), Edward Bekier (1883–1945), Tadeusz Miłobędzki (1873–1959), Jan Zawidzki oraz jeden z sekretarzy Zarządu³. „Na wniosek Komisji wydawniczej postanowiono przystąpić do wydawania czasopisma pt.: „Roczniki Chemii” jako organu skupiającego oryginalne prace naukowe chemików polskich, oraz postanowiono zwrócić się do Ministerstwa WRiOP (Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego) o przyznanie na ten cel PTCH (Polskiemu Towarzystwu Chemicznemu) odpowiedniej zapomogi pieniężnej. Na wniosek prezesa wybrano na redaktora „Roczników Chemii” prof. Jana Zawidzkiego, zaś na sekretarza redakcji dra Edwarda Bekiera.”⁴

W styczniu 1920 Polskie Towarzystwo Chemiczne otrzymało pierwszą subwencję z Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. W związku z tym zaaprobowano kosztorys wydawnictwa⁵ i uchwalono w kwietniu 1920, że „Roczniki Chemii” będą się ukazywać w nakładzie 1000 egzemplarzy⁶.

Tak rozpoczęła się trwająca po dziś dzień historia „Roczników Chemii”. W swych ponad siedemdziesięcioletnich dziejach niejednokrotnie zmieniała się częstotliwość druku, natomiast profil tematyczny czasopisma pozostał zbliżony. W latach 1921–1939 ukazało się 19 tomów „Roczników Chemii” zawierających łącznie 172 zeszyty. I tak w latach 1921–1935 ukazywało się dziewięć numerów rocznie. W roku 1936 był to dwumiesięcznik, a w latach 1937–1939 miesięcznik, z tym, że w roku 1939 wydano tylko siedem zeszytów.

„Roczniki Chemii” były w pełnym tego słowa znaczeniu organem Polskiego Towarzystwa Chemicznego. Drukowano w nich obszernie sprawozdania z działalności PTCh, a składały się na nie:

- sprawozdania z Walnych Zgromadzeń Towarzystwa Zwyczajnych i Nadzwyczajnych,
- sprawozdania z Posiedzeń Zarządu Głównego,
- sprawozdania z posiedzeń dotyczących bieżącej działalności Towarzystwa,
- sprawozdania z posiedzeń Oddziałów Lokalnych PTCh,

wreszcie

- sprawozdania z posiedzeń naukowych Polskiego Towarzystwa Chemicznego, na których wygłaszane były liczne referaty i wykłady ze wszystkich dziedzin chemii, a także odczyty okolicznościowe poświęcone: wielkim chemikom monionych wieków, rocznicom znaczących odkryć chemicznych, spotkaniom międzynarodowym o charakterze naukowym czy też zasłużonym badaczom, którzy odeszli z grona żyjących w ciągu ostatnich lat.

W sprawozdaniach tych podawano tytuły wszystkich wygłoszonych referatów, terminy ich wygłoszenia oraz nazwiska i tytuły mówców. Część z nich drukowana była w mniejszych lub większych fragmentach, ewentualnie w postaci streszczeń. Szczególnie interesujące prace zamieszczano w całości w „Rocznikach Chemii”.

Czasopismo od początku miało charakter naukowy, dlatego znakomita większość publikowanych w nim artykułów, to prace omawiające najnowsze osiągnięcia chemików polskich, zwykle referowane wcześniej na posiedzeniach naukowych Polskiego Towarzystwa Chemicznego. W roku 1921 „po porozumieniu z Tow[arzystwem] Naukowym Warszawskim postanowiono ogłaszać w „Rocznikach Chemii” [również] pełne teksty polskie prac chemicznych, referowanych na posiedzeniach Tow[arzystwa] naukowego oraz porozumieć się w tej sprawie z Polską Akademią Umiejętności w Krakowie”⁷. Zamieszczane w czasopiśmie prace były pisane po polsku, ale zawsze kończyły się streszczeniem w języku francuskim, angielskim lub niemieckim, co można uznać za krok w kierunku zapoznania świata z bieżącymi osiągnięciami polskiej chemii.

„Roczniki Chemii” drukowały także listy nowo przyjętych członków Polskiego Towarzystwa Chemicznego zwyczajnych, nadzwyczajnych i honorowych, wymieniając obok nazwisk tytuły naukowe i miejsce pracy.

Wspaniały rozwój i rozkwit polskiej chemii brutalnie przerwała II wojna światowa. Polskie Towarzystwo Chemiczne i „Roczniki Chemii” podzieliły los wszystkich podobnych towarzystw i wydawnictw. Żyły przez blisko 7 lat tylko w umysłach swych twórców, którzy mimo wszystkich przeciwności losu, nie tracili ducha. Pracowali w miarę sił i środków, aby nie zmarnować dotychczasowego dorobku polskiej myśli naukowej.

Tuż po wojnie, gdy tylko stało się to możliwe wracali do swych uczelni, laboratoriów i pracowni w większości zburzonych, zdewastowanych lub zrabowanych, aby je odbudować i przystąpić do pracy. Początkowo tylko dydaktycznej, a następnie także twórczej. Choć liczba ocalałych pracowników naukowych w dziedzinie chemii szacowana była na około 50% stanu przedwojennego, a warsztaty pracy naukowej były w ruinie, Polskie Towarzystwo Chemiczne tak jak cała polska chemia odradzało się, a wraz z nim „Roczniki Chemii”.

Po latach profesor Alicja Dorabalska (1897–1975) tak wspominała ten okres: „do prywatnego pokoju profesora Zawadzkiego na ulicy Lwowskiej jak do ogniska zbiegali się natychmiast po wojnie członkowie Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Chemicznego. Przodowała Łódź. Mieliśmy przecież w swoim gronie założycieli i miłośników Towarzystwa. Byli profesorowie: Trepka, Achmatowicz, Chrząszczewska, Eugeniusz Michalski, Kiełbasiński, Józefowicz, Jerzmanowska. I był z nami inżynier Wiktor Sommer, niezastąpiony wręcz symboliczny – jak posąg z granitu – skarbnik PTCh. Rozsadzał nas zapał organizacyjny. W marcu 1946 odbyliśmy zebranie członków Towarzystwa zamieszkałych w Łodzi. W czerwcu odbyło się w Warszawie pierwsze po wojnie Walne Zgromadzenie. Ruszyły prace Towarzystwa, odżyły przedwojenne „Roczniki Chemii”⁸.

Wspomniane już pierwsze po wojnie, a dwudzieste szóste w dziejach Towarzystwa Walne Zgromadzenie odbyło się 19 marca 1946 roku. Docent Wanda Polaczkowa „zakomunikowała zebranim o projektowanym zaproszeniu do Tymczasowego Komitetu Redakcyjnego profesorów: Tadeusza Miłobędzkiego, Alicji

Dorabialskiej i Włodzimierza Trzebiatowskiego”⁹. Tego samego dnia na Posiedzeniu Zarządu Głównego PTCh zatwierdzono wymieniony Komitet, wybierając na redaktora prof. T. Miłobędzkiego¹⁰. Komitet ten pracował nad „Rocznikami Chemii” w latach 1946–1947.

W latach 1948–1949 redaktorem czasopisma była Alicja Dorabialska mając do pomocy kilkuosobowy Komitet Redakcyjny. Wreszcie w 1949 wybrano stały Komitet Redakcyjny, na którego czele stanął prof. Wiktor Komula (1902–1985) i pozostał na tym stanowisku aż do chwili śmierci tj. do roku 1985. Od 1953 roku zastępcą redaktora naczelnego był Stefan Minc. Redaktorami wybrano Józefa Hurwica i Jana Świderskiego (1904–1988), którzy pełnili swoje funkcje do roku 1970.

Od 1985 r. redaktorem naczelnym „Roczników Chemii” jest prof. Jerzy Chodkowski od wielu lat związany z czasopiśmie (od 1954 roku sekretarz redakcji, a od 1969 zastępca redaktora naczelnego). Redaktorów wspomagała zawsze kilkuosobowa, zmienna w swoim składzie Rada Redakcyjna.

Jeszcze w 1946 roku ukazał się pierwszy, powojenny numer czasopisma. Był to numer zbiorowy wydany nakładem Polskiego Towarzystwa Chemicznego z zasiłku Ministerstwa Oświaty i Centralnego Zarządu Przemysłu Chemicznego, a wydrukowany w drukarni Uniwersytetu i Politechniki we Wrocławiu. Miał on stosownie do chwili charakter żałobny, co podkreślała prócz treści artykułów czarna obwódka na okładce.

W słowie wstępnym Redakcja serdecznie pozdrowiła członków Polskiego Towarzystwa Chemicznego i wyraziła słowa otuchy, iż z pewnością w niedługim czasie „Roczniki” zaczną się zapełniać wynikami badawczymi polskich chemików, którzy zdołają się odrodzić w pracy naukowej. W dalszych słowach Redakcja przekazała wyrazy ubolewania i współczucia z powodu żniwa śmierci, jakie wśród członków Polskiego Towarzystwa Chemicznego i ich rodzin zebrała wojna¹¹.

Próbę określenia strat podjęto w artykule *Ku czci bohaterów, ku hańbie morderców*. Przedstawiono listy zamordowanych, poległych w boju, zaginionych bez wieści i zmarłych w czasie wojny członków PTCh, z krótką charakterystyką każdego z nich. Jednocześnie Redakcja zwróciła się z prośbą do rodzin członków Towarzystwa o uzupełnienie w miarę możliwości tych danych¹².

Inny artykuł zamieszczony w tym samym numerze „Roczników”, zatytułowany *Chemia polska wczoraj i dziś*, pióra A. Dorabialskiej, jest charakterystyką większości dziedzin chemicznych przed wojną, omawia osiągnięcia poszczególnych zakładów i laboratoriów oraz kierujących nimi profesorów, dając dowód na to, że w chwili wybuchu wojny chemia polska przeżywała okres szybkiego rozwoju. Wreszcie autorka próbuje przedstawić bilans wojennych strat i zysków, jeśli o tych ostatnich w ogóle można mówić. Informuje ile i jakie wyższe uczelnie straciłyśmy bezpowrotnie, jakie uzyskaliśmy, w jakim stanie są pozostałe. Przedstawia tragiczny obraz kadry naukowej nieprawdopodobnie zdziesiątkowanej, na której spoczywa obecnie trudne zadanie: w krótkim czasie wykształcić i wychować

w kulturze akademickiej kilkudziesięciu co najmniej następców, aby wszystkie zakłady naukowe mogły rozpocząć normalną pracę¹³.

„Roczniki Chemii” ukazują się od 1946 roku już bez przerwy, choć zmieniała się częstotliwość druku. Początkowo wydawane były nieregularnie, bowiem nąptw prac był bardzo skromny. Ukazujące się publikacje w większości zawierały wyniki badań przedwojennych. W miarę odradzania się placówek badawczych liczba i poziom nadsyłanych nowych prac systematycznie wzrastały¹⁴. W latach 1951–1957 „Roczniki Chemii” były już kwartalnikiem.

Czasopismo od początku swego istnienia ukazywało się dzięki subwencjom. I tak, w latach 1946–1948 korzystało z zasiłku Ministerstwa Oświaty i Centralnego Zarządu Przemysłu Chemicznego. W roku 1949 z zasiłku Ministerstwa Oświaty. W latach 1950–1951 z zasiłku Ministerstwa Szkół Wyższych i Nauki. W roku 1952 z zasiłku Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego i Polskiej Akademii Nauk. Od roku 1953 wydawcą jest Państwowe Wydawnictwo Naukowe. W tymże roku „Roczniki Chemii” zostały przejęte od Polskiego Towarzystwa Chemicznego przez Polską Akademię Nauk. Nakreślony plan działania oraz pomoc finansowa Polskiej Akademii Nauk umożliwiły podniesienie poziomu naukowego i strony technicznej „Roczników Chemii”¹⁵, które odtąd ukazują się regularnie. W latach 1958–1961 jako dwumiesięcznik, a od roku 1962 do chwili obecnej jako miesięcznik.

Od 1946 roku „Roczniki Chemii” były podobnie jak przed wojną organem Polskiego Towarzystwa Chemicznego. Obok druku prac eksperymentalnych i teoretycznych zachował się zwyczaj podawania sprawozdań z działalności Towarzystwa. Były to więc jak przed wojną sprawozdania z Walnych Zgromadzeń Towarzystwa, sprawozdania z posiedzeń Zarządu Głównego, sprawozdania z posiedzeń siedmiu Oddziałów Lokalnych (Gdański, Krakowski, Lubelski, Łódzki, Pomorski, Poznański i Wrocławski) oraz sprawozdania z posiedzeń naukowych z tytułami wygłoszonych referatów i nazwiskami ich autorów. Podawano także listy osób nowo przyjętych lub nowo mianowanych członków zwyczajnych Polskiego Towarzystwa Chemicznego.

Z chwilą przejęcia „Roczników” przez Polską Akademię Nauk, dział pt. *Kronika PTCh* zamknięto, niemniej charakter czasopisma pozostał do dziś ten sam. Publikowane są w nim prace omawiające oryginalny polski dorobek z dziedziny chemii.

W pierwszych latach po wojnie drukowano mniej lub bardziej obszernie prace z takich dziedzin chemii, jak: chemia nieorganiczna, organiczna, fizyczna, analityczna i technologia chemiczna, zakończone streszczeniem w językach angielskim lub francuskim. Obok działu obszernych prac eksperymentalnych pojawiły się także działy, jak: „*Notatki laboratoryjne, Nowe związki, Listy do Redakcji, Recenzje, Dyskusje*”, które dały autorom możliwość ogłoszenia w krótkim terminie niewielkich komunikatów lub artykułów polemicznych.

W roku 1952 dla ułatwienia korzystania z czasopisma redakcja wprowadziła streszczenia wstępne prac w trzech językach: polskim, rosyjskim i angielskim.

Wybór języka, w jakim ukazywało się streszczenie na końcu pracy pozostawiła autorowi. W kilka lat później w celu zapewnienia pracom drukowanym w „Rocznikach Chemii” większego niż dotychczas grona czytelników Rada Redakcyjna i Komitet Redakcyjny uchwaliły, aby pracom nadesłanym w języku angielskim, francuskim, niemieckim lub rosyjskim dać priorytet druku¹⁶. Odtąd coraz częściej publikacje ukazywały się w językach kongresowych, aż wreszcie w 1978 roku czasopismo zmieniło tytuł na „Polish Journal of Chemistry” i ukazuje się wyłącznie w języku angielskim.

Obok typowych prac eksperymentalnych i teoretycznych na łamach „Roczników Chemii” ukazywały się, szczególnie w pierwszym powojennym dziesięcioleciu, artykuły o charakterze popularnym i wspomnienia pośmiertne. Publikowanie wspomnień było jednym ze sposobów przybliżenia postaci i dorobku naukowego tych uczonych, którzy swe najlepsze lata oddali w służbie nauki w okresie burzliwego rozwoju niepodległego Państwa Polskiego, a potem przez mroczne lata okupacji odchodzili cicho. Nierzadko wszelki ślad po nich zaginął.

„Roczniki Chemii” nie pomijały także takich uroczystości, jak jubileusz pięćdziesięciolecia pracy naukowej, czy osiemdziesiątych urodzin profesorów. Z tej okazji ukazywały się okolicznościowe artykuły charakteryzujące dorobek naukowy jubilata zwykle z obszerną bibliografią prac. Cały numer czasopisma z artykułami napisanymi specjalnie na tę okoliczność dedykowany był jubilatowi.

Mimo, że czasopismo powołane zostało do publikowania oryginalnych prac z dziedziny chemii, niewielki procent publikacji stanowią informacje o charakterze historycznym. Ilość i charakter tych publikacji w latach 1946–1988 ilustruje tabela 2.

Tabela 1.
Częstotliwość ukazywania się „Roczników Chemii”

ROK	TOM	CZĘSTOTLIWOŚĆ	ILOŚĆ ZESZYTÓW
1946	20	nieregularnie	rocznik
1947	21		1/3, 4/6
1948	22		1/2, 3/4, 5/6
1949	23		1, 2/3 (spec. zjazd.), 4, 5
1950	24		1/6
1951	25	kwartalnik	1-4
1952	26		1-4
1953	27		1-4
1954	28		1-4
1955	29		1, 2/3, 4
1956	30		1-4
1957	31		1-4
1958	32	dwumiesięcznik	1-6
1959	33		1-6
1960	34		1, 2, 3/4, 5, 6
1961	35		1, 2/3, 4-6
1962	36	miesięcznik	1-6, 7/8, 9-12
1963	37		1-6, 7/8, 9-12
1964	38		1-6, 7/8, 9-12
1965	39		1-6, 7/8, 9-12
1966	40		1-6, 7/8, 9, 10, 11/12
1967	41		1-6, 7/8, 9-12
1968	42		1-6, 7/8, 9-12
1969	43		1-6, 7/8, 9-12
1970	44		1-6, 7/8, 9-12
1971	45		1-6, 7/8, 9-12
1972	46		1-6, 7/8, 9-12
1973	47		1-6, 7/8, 9-12
1974	48		1-6, 7/8, 9-12
1975	49		1-6, 7/8, 9-12
1976	50		1-6, 7/8, 9-12
1977	51		1-6, 7/8, 9-12
1978	52		1-6, 7/8, 9-12
1979	53		1-6, 7/8, 9-12
1980	54		1-6, 7/8, 9-12
1981	55		1-6, 7/8, 9-12
1982	56		1-3, 4/6, 7/9, 10/12
1983	57		1/3, 4/6, 7/9, 10/12
1984	58		1/3, 4/6, 7/9, 10/12
1985	59		1-4, 5/6, 7/9, 10/12
1986	60		1/3, 4/6, 7/12
1987	61		1/3, 4/6, 7/12
1988	62		1/3, 4/6, ...

Tabela 2.
Publikacje o charakterze historycznym na łamach
„Roczników Chemii” 1946–1988

Lp.	Rodzaj publikacji	Liczba	%
1.	Artykuły historyczne	3	4,4
2.	Wspomnienia pośmiertne	18	26,5
3.	Nekrologi	2	2,95
4.	Z okazji 50-lecia działalności	1	1,5
5.	Z okazji 80-tych urodzin	3	4,4
6.	Artykuły jubileuszowe o „Rocznikach Chemii”	2	2,95
7.	Kronika PTCh	6	8,8
8.	Recenzje	10	14,7
9.	Informacje o nowych książkach	20	29,4
10.	Inne	3	4,4
		60	100,0

PRZYPISY

- ¹ Geneza Polskiego Towarzystwa Chemicznego oraz powołanie jego organu prasowego zostało zaprezentowane w pierwszym zeszycie tego czasopisma. Por.: *Sprawozdanie z posiedzeń Polskiego Towarzystwa Chemicznego. Sprawozdanie o wstępnych pracach organizacyjnych*, „Roczniki Chemii” 1921, t. 1, z. 1/3, s. 1–2.
- ² Zawidzki Jan, *O rozwoju chemii w Polsce. Sur le développement de la chimie en Pologne*. Przemówienie na inauguracyjnym posiedzeniu Polskiego Towarzystwa Chemicznego w dniu 1 listopada 1919 r., „Roczniki Chemii” 1921, t. 1, z. 1/3, s. 50.
- ³ Sprawozdania z posiedzeń Polskiego Towarzystwa Chemicznego. *Sprawozdanie z posiedzeń Zarządu Głównego Towarzystwa. Posiedzenie IV z dnia 2 listopada 1919 r.*, „Roczniki Chemii” 1921, t. 1, z. 1/3, s. 18.
- ⁴ Sprawozdania z posiedzeń Polskiego Towarzystwa Chemicznego. *Sprawozdanie z posiedzeń Zarządu Głównego Towarzystwa. Posiedzenie VI z dnia 18 grudnia 1919 r.*, „Roczniki Chemii” 1921, t. 1, z. 1/3, s. 21.
- ⁵ *Sprawozdania z posiedzeń Zarządu Głównego Towarzystwa. Posiedzenie VII z dnia 8 stycznia 1920 r.*, „Roczniki Chemii” 1921, t. 1, z. 1/3, s. 27.
- ⁶ Sprawozdania z posiedzeń Polskiego Towarzystwa Chemicznego. *Sprawozdanie z posiedzeń Zarządu Głównego Towarzystwa. Posiedzenie XII z dnia 15 kwietnia 1920 r.*, „Roczniki Chemii” 1921, t. 1, z. 1/3, s. 27.
- ⁷ Sprawozdania z posiedzeń Zarządu Głównego Towarzystwa. Posiedzenie XXIII z dnia 17 lutego 1921 r., „Roczniki Chemii” 1921, t. 1, z. 7/9, s. 340.
- ⁸ Dorabialska Alicja, *Jeszcze jedno życie*. Warszawa PAX 1972, s. 206.
- ⁹ *Sprawozdanie z 26 (pierwszego po wojnie) Walnego Zgromadzenia Polskiego Towarzystwa Chemicznego z dnia 19 czerwca 1946 r.*, „Roczniki Chemii” 1946, t. 20, rocznik, s. XXXVIII.
- ¹⁰ *Sprawozdanie z 282 (pierwszego po wojnie) posiedzenia Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Chemicznego*, „Roczniki Chemii” 1946, t. 20, rocznik, s. XXXIX.
- ¹¹ *Od Redakcji*, „Roczniki Chemii” 1946, t. 20, rocznik, s. X.
- ¹² *Ku czci bohaterów ku hańbie morderców*, „Roczniki Chemii” 1946, t. 20, rocznik, s. III–XXIV.

- ¹³ Dorabialska Alicja, *Chemia polska wczoraj i dziś. Chemistry in Poland yesterday and today*, „Roczniki Chemii” 1946, t. 20, rocznik, s. XXV–XXXVII.
- ¹⁴ Komula Wiktor, „Roczniki Chemii” w latach 1944–1954, „Roczniki Chemii” 1954, t. 28, z. 3, s. 315–316.
- ¹⁵ Komula Wiktor, *tamże*, s. 316.
- ¹⁶ „Roczniki Chemii” 1961, t. 35, z. 1, s. 399.

Wspomnienia pośmiertne i artykuły jubileuszowe

Na łamach „Roczników Chemii”, szczególnie w pierwszym powojennym dziesięcioleciu, ukazywały się dość liczne wspomnienia pośmiertne i artykuły jubileuszowe poświęcone wybitnym uczonym. Obok wiadomości typowo biograficznych, zawierają one często dane na temat rozwoju poszczególnych dziedzin chemii czy gałęzi przemysłu chemicznego. Podają sporo ciekawych informacji o pozazawodowych zainteresowaniach twórców nauki. Ukazują ich nie tylko jako fachowców w swojej dziedzinie, ale i ludzi o rozmaitych pasjach. A oto przykłady:

Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości szczególnie burzliwie rozwijał się przemysł naftowy. Ogromny udział w tym procesie miał między innymi profesor Stanisław Pilat (1881–1941), którego nazwać można głównym organizatorem przemysłu naftowego w Polsce międzywojennej. Obok pracy naukowej i dydaktycznej zaprojektował w 1920 roku i zrealizował budowę gazociągu w rejonie Winnica – Glinik Mariampolski. W latach 1926–1928 był dyrektorem naczelnym, potem doradcą i opiekunem Państwowej Fabryki Olei Mineralnych. W 1928 roku wykonał projekt gazociągu Warszawa – Drohobycz i wspólnie z inżynierem Seredą zaplanował i budował urządzenie do fabrykacji emulsji benzynowych w rafinerii „Gazy ziemne” we Lwowie.

Niemalý wkład w rozwój przemysłu w Polsce miał także profesor Ignacy Mościcki (1867–1946) – Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej od 1926 roku. Mościcki był jednym z najwybitniejszych specjalistów w zakresie technologii chemicznej. Szczególną zasługą było stworzenie we Lwowie spółki „Metan” przekształconej następnie w Chemiczny Instytut Badawczy, który prowadził pionierskie badania związane tematycznie z przemysłem naftowym. Mościcki był również autorem licznych prac i patentów dotyczących syntezy tlenków azotu z powietrza, zagęszczania kwasu azotowego i amoniaku oraz syntezy elektrotermicznej cyjanowodoru.

Doniosłość współpracy nauki z przemysłem doceniał Feliks Wiślicki (1867–1949) znany przede wszystkim jako organizator produkcji sztucznego jedwabiu w Polsce. Wyrazem tego było znakomite prowadzenie laboratorium badawczego przy fabryce w Tomaszowie. Wiślicki był także świetnym organizatorem, nie tylko produkcji, ale także opieki społecznej obejmującej sprawy pomocy lekarskiej, higieny, kultury, oświaty, sportu i działalności artystycznej swoich pracowników. Założył w Piasecznie „Jasny Dom” – zakład wychowawczy dla sierot w wieku od niemowlęctwa aż do ukończenia studiów lub podjęcia samodzielnej pracy.

Wybitnym chemikiem i czynnym humanistą był profesor Tadeusz Estreicher (1871–1952). Żywo interesował się sztuką. Pisał liczne artykuły popularyzujące dzieje niektórych osiągnięć techniki np.: odkrycie promieni Roentgena, telegrafu bez drutu itp. Wydał książkę *Szopka Krakowska* oraz pracę historyczno-geograficzną: *Globus Biblioteki Jagiellońskiej z początku XVI w.* Należał do wielu kół i towarzystw historycznych i społecznych. Był skrupulatnym i krytycznym czytelnikiem czasopisma „Język Polski”, do którego stale przysyłał swe prace. Napisał także książkę na temat imion występujących w komediach Fredry. Planował, że wraz z przejściem na emeryturę zabierze się do opracowania historii farmacji. Tych planów jednak nie udało mu się, niestety, zrealizować.

Równie pasjonujące zainteresowania miał Emil Votaček profesor Politechniki w Pradze, członek honorowy Polskiego Towarzystwa Chemicznego. Był nie tylko chemikiem, ale muzykiem, kompozytorem, lingwistą. Władał siedmioma językami (także polskim). Wydał m.in. słownik polsko-czeski terminologiczny i frazeologiczny. Był założycielem i wieloletnim prezesem Towarzystwa Przyjaźni Polsko-Czeskiej.

O wielu jeszcze innych mało znanych faktach można się dowiedzieć z lektury wspomnianych artykułów biograficznych. Jest to tym bardziej interesujące, iż dotyczą one postaci, które trwale zapisały się w historii polskiej nauki. Autorami wymienionych wspomnień pośmiertnych i artykułów jubileuszowych są głównie chemicy, którzy chętnie pisali o swych mistrzach, nauczycielach czy przyjaciółach.

Wśród nich profesor Wiktor Kemula¹ (1902–1985) – wieloletni redaktor naczelny „Roczników Chemii”, twórca polskiej szkoły polarografii; Jan Świdorski² (1904–1988) – aktywny członek PTCh, redaktor działu chemii organicznej „Roczników”; Wanda Polackowa³ (1901–1985) – wieloletni kierownik katedry Chemii Organicznej Politechniki Warszawskiej, tłumaczka podręcznika chemii organicznej Hollemanna; Zofia Jerzmanowska – wybitny współczesny specjalista w dziedzinie badań nad składnikami krajowych roślin leczniczych.

PRZYPISY

¹ Wiktor Kemula – profesor chemii fizycznej Uniwersytetu we Lwowie (1936–1941) i chemii nieorganicznej Uniwersytetu Warszawskiego (od 1945 r.), członek korespondent PAU (1950), członek rzeczywisty PAN (1961, członek korespondent 1956), prezes PTCh w latach 1955–1959. Prowadził prace badawcze z zakresu fotochemii, polarografii, chromatografii, prawa podziału i ekstrakcji, fizyko-chemicznych metod analizy chemicznej. Autor monografii: *Spektralna analiza emisyjna* (z A. Hulanickim, 1956) i współautor powojennych wydań podręcznika Stanisława Tołoczeki: *Chemia nieorganiczna*. Redaktor naczelny czasopism „Roczniki Chemii” i „Chemia Analityczna”. Por. *Mały słownik chemiczny*. Red. Jerzy Chodkowski, Warszawa 1964, s. 167.

² Jan Świdorski – profesor chemii organicznej Akademii Medycznej w Warszawie (od 1950 r.) i Uniwersytetu Warszawskiego (1947–1950 i od 1953 r.). Prowadził prace badawcze nad cukrami i ich pochodnymi, barwnikami uczulającymi do emulsji fotograficznych, substancjami

- o specyficznym działaniu fizjologicznym i z chemii organicznej preparatywnej. Por. *Mały słownik chemiczny*. Red. Jerzy Chodkowski, Warszawa 1964, s. 340.
- 3 Wanda Polaczkowa – profesor chemii organicznej Politechniki Warszawskiej (od 1946 r.). Prowadziła prace badawcze nad związkami heterocyklicznymi, syntezami dienowymi i innymi oraz pewnymi zagadnieniami chemii organicznej teoretycznej. Por. *Mały słownik chemiczny*. Red. Jerzy Chodkowski, Warszawa 1964, s. 261.

Recenzje i informacje o nowych książkach

Z chwilą wznowienia druku „Roczników Chemii” po II wojnie światowej redakcja zaczęła zamieszczać informacje o nowych wydawnictwach z dziedziny chemii. Było to bardzo ważne w obliczu poniesionych strat wojennych i świadczyło o odradzaniu się życia naukowego. W większości dziedzin chemii bowiem świat mimo wszystkich trudności związanych z wojną poszedł naprzód. Należało znów dotrzymać kroku, chociaż w naszych realiach było to zadanie wyjątkowo trudne.

Najpierw zaczęły się ukazywać nowe wydania podręczników przedwojennych oraz podręczniki opracowane jeszcze podczas okupacji, następnie wydawnictwa naukowe i popularno-naukowe, wśród których znalazły się również książki nawiązujące do tematyki historycznej.

Początkowo na łamach „Roczników Chemii” ukazywały się tylko informacje o nowych wydawnictwach, głównie w dziale *Książki nadesłane do redakcji*. Z czasem zaczęto drukować także recenzje i reklamy nowych pozycji.

W pierwszych latach po wojnie zaanonsowano bardzo niewiele książek o tematyce historycznej. Wynikało to prawdopodobnie stąd, że bardziej potrzebne były w danej chwili podręczniki dla tysięcy młodych ludzi. Przy tym możliwości zniszczonego przemysłu wydawniczego były bardzo ograniczone.

Dopiero w połowie lat pięćdziesiątych zauważyć można wzrost liczby wydawnictw o tematyce historycznej. Ich treść, biorąc pod uwagę pozycje recenzowane na łamach „Roczników Chemii”, jest dość zróżnicowana. Poczynając od prac obejmujących dzieje chemii od lat najdawniejszych po dzień dzisiejszy, poprzez analizę poszczególnych dziedzin nauk chemicznych, wreszcie książki poświęcone twórcom chemii np.: Marii Skłodowskiej Curie.

Wśród książek recenzowanych na łamach „Roczników Chemii”, znalazły się także wydawnictwa jubileuszowe z okazji osiemdziesiątych urodzin lub pięćdziesięciolecia działalności naukowej wielkich uczonych. Składają się one zwykle z kilkunastu lub kilkadziesiątu prac napisanych przez uczonych z wielu krajów świata, dedykowanych jubilatowi. Inne recenzje dotyczą wydawnictw, w których podejmowano tematy historii chemii. Jednym z autorów tych recenzji jest Wiktor Lampe¹ (1875–1962) długoletni profesor chemii organicznej Uniwersytetu Warszawskiego, związany ponad ćwierć wiekową działalnością dydaktyczną z Wydziałem Farmaceutycznym UW w Warszawie.

PRZYPISY

- ¹ Wiktor Lampe – profesor chemii organicznej Uniwersytetu Warszawskiego (1919–1960) członek czynny PAU (1945), członek rzeczywisty PAN (1952), członek założyciel PTCh i jego członek honorowy (1956), prezes PTCh w 1932 r. Prowadził prace badawcze nad wyjaśnieniem budowy i syntezą żółtych barwników roślinnych oraz z zakresu barwników światłoczułych. Wykonał syntezę kurkuminy. Autor monografii *Zarys historii chemii w Polsce* i biografii Stanisława Kostaneckiego oraz artykułu „Początki chemii” *Jędrzeja Śniadeckiego. W 150-lecie pierwszego wydania*. Por. *Mały słownik chemiczny*. Red. Jerzy Chodkowski, Warszawa 1964, s. 193.

Kronika Polskiego Towarzystwa Chemicznego

W latach międzywojennych i w pierwszych latach po II wojnie światowej, dopóki czasopismo pozostawało organem Polskiego Towarzystwa Chemicznego, ukazywała się w „Rocznikach” *Kronika PTCh*. Zawierała ona sprawozdania z posiedzeń Towarzystwa, zarówno dotyczących bieżącej działalności organizacyjnej, jak i podejmowanej problematyki naukowej.

Na posiedzeniach naukowych przedmiotem rozważań były nie tylko najnowsze osiągnięcia chemii, ale i tematyka historyczna dotycząca bliższej i dalszej przeszłości. Do tematów historycznych sięgano przede wszystkim w dniach rocznic ważnych odkryć oraz jubileuszów związanych z postaciami wielkich uczonych. Dużo uwagi poświęcano działalności twórczej naukowców polskich, tak współczesnych jak i żyjących w minionych epokach. Elementy historyczne zawarte były niekiedy w sprawozdaniach z podróży zagranicznych. Członkowie PTCh na posiedzeniach dzielili się swoimi wrażeniami z pobytów na międzynarodowych konferencjach i kongresach. Składali sprawozdania ze zjazdów, takich, jak np. pierwszy po wojnie zjazd Chemików Polskich we Wrocławiu.

W pierwszych latach działalności Towarzystwa po wojnie *Kronika* publikowana na łamach „Roczników Chemii” osnuta była cieniem żałoby. Nie sposób było pominąć milczeniem tysięcy ofiar wojny, wśród których znalazło się liczne grono chemików polskich, członków PTCh i ich rodzin. W związku z tym pierwsze posiedzenia Towarzystwa obfitowały we wspomnienia pośmiertne, poświęcone szczególnie zasłużonym członkom PTCh.

Z czasem pojawiła się bardziej różnorodna tematyka. Mówcy wygłaszali referaty przygotowane z okazji jubileuszy, takich jak pięćdziesięciolecie działalności naukowej czy osiemdziesiąta rocznica urodzin, setna lub pięćdziesiąta rocznica śmierci zasłużonych chemików itp.

We wszystkich lokalnych oddziałach Towarzystwa na przełomie 1949/1950 odbywały się posiedzenia z okazji *Miesiąca Pogłębienia Przejaźni Polsko-Radzieckiej*. Poruszano na nich tematy dotyczące dziejów chemii w ZSRR oraz sięgano do tradycji nauki rosyjskiej. Wspominano m.in. Łomonosowa, Mendelejewa i ich osiągnięcia naukowe.

Szczególnie aktywną działalnością charakteryzował się w pierwszych latach powojennych Oddział Łódzki. Skupili się tam bowiem liczni przedwojenni działacze i miłośnicy Towarzystwa: Osman Achmatowicz¹ (1899–1989), Alicja Dorabialska² (1897–1975), Zofia Jerzmanowska³, Edward Józefowicz⁴ (1900–1975), Stanisław Kiełbasiński⁵ (1882–1955), Eugeniusz Michalski⁶ (1891–1968), Edmund Trepka⁷ (1880–1964) i inni. Pierwsze zebranie członków Towarzystwa zamieszkałych w Łodzi odbyło się już w marcu 1946 roku⁸. Od tej pory posiedzenia odbywały się regularnie i obfitowały w tematykę historyczną, czego dowodem są zamieszczane na łamach „Roczników” sprawozdania z działalności Oddziału.

Łódź wyszła z pożogi wojennej mniej zniszczona niż inne miasta i ośrodki akademickie w Polsce. Profesor A. Dorabialska tak wspomina swój przyjazd do Łodzi: „Pierwsze wrażenie było oszałamiające. Po ruinach i zgliszczach Warszawy – piękny park pełen wiosennej zieleni i śpiewu ptaków”⁹. Stała się więc Łódź dogodnym miejscem do odbudowy życia akademickiego i naukowego.

„Przed wojną w Łodzi działała filia Wolnej Wszechnicy Polskiej. Wielu profesorów Wszechnicy dojeżdżało tam z Warszawy na wykłady (...). Wiosną 1945 roku, gdy tylko stało się to możliwe zjechali oni do Łodzi, tworząc tam załóżek uniwersytetu”¹⁰. Niedługo potem organizowała się Politechnika, a potem Akademia Medyczna. Zgromadziło się w jednym miejscu bardzo wielu przedstawicieli nauki okresu międzywojennego. Wśród nich znaleźli się także wielcy miłośnicy historii nauki. Należał do nich Jan Muszyński¹¹ (1884–1957), pierwszy dziekan Wydziału Farmaceutycznego Uniwersytetu Łódzkiego. To on właśnie wprowadził do programu studiów wykłady z historii farmacji. Stworzył w ten sposób instytucjonalne podstawy rozwoju historii farmacji, jako nowej dyscypliny naukowej¹².

Również Robert Rembieliński¹³ (1894–1975) poświęcił historii farmacji swoją działalność twórczą, dydaktyczną i organizatorską¹⁴. Był pierwszym profesorem i kierownikiem jedynej Katedry Historii Farmacji, powstałej początkowo jako Gabinet, przekształcony następnie w Zakład¹⁵ i Katedrę Historii Farmacji na Uniwersytecie Łódzkim¹⁶. Katedra ta była przez wiele lat głównym ośrodkiem dydaktycznym i badawczym, a równocześnie wykształciła najliczniejsze grono badaczy w dziedzinie historii farmacji¹⁷, których zadaniem stało się między innymi zaszczepienie młodzieży umiłowania tradycji i zainteresowań historycznych.

Popularność podejmowanej tematyki historycznej świadczy o głębokim związku współczesnej chemii i farmacji z odkryciami minionych lat, które po dzień dzisiejszy wyznaczają główne kierunki rozwoju tych dziedzin. Rozwijając tematykę ciągłości rozwoju nauki nie pominięto zasług poszczególnych badaczy – chemików i farmaceutów. Osiągnięciem wielu z nich było dokonanie odkryć i wynalazków o przełomowym znaczeniu, także dla innych nauk lub stanowiących podstawę powstania nowych gałęzi przemysłu. Bardzo wiele laboratoriów przemysłowych i aptecznych, którymi kierowali, stało się załóżkami pracowni naukowych. Liczni chemicy i farmaceuci byli jednocześnie wybitnymi historykami,

pisarzami czy społecznikami. Wielu poświęcało życie i zdrowie w walkach o wyzwolenie narodu. Ich losy i dokonania badawcze tworzą w znacznym stopniu dzieje nauki w Polsce.

W 1953 roku, gdy czasopismo zostało objęte mecenatem Polskiej Akademii Nauk, *Kronikę PTCh* zamknięto.

PRZYPISY

- ¹ Osman Achmatowicz – profesor chemii farmaceutycznej Uniwersytetu Warszawskiego (1934–1939), chemii organicznej Politechniki Łódzkiej (1945–1953) i Uniwersytetu Warszawskiego (od 1953 r.), członek-korespondent PAU (1945), członek korespondent PAN (1952), członek rzeczywisty PAN (1961). Prowadził badania nad alkaloidami strychniną i brucyną, prace nad alkaloidami widłaków i lili wodnych oraz prace nad chemią cyjanku karbonylu. Por. Rolski Stanisław, *Katedra i Zakład Chemii Farmaceutycznej*, „Farmacja Polska” 1966, t. XXII, nr 11, s. 830–835; *Mały słownik chemiczny*, Red. Jerzy Chodkowski, Warszawa 1964, s. 17.
- ² Alicja Dorabalska – profesor chemii fizycznej Politechniki Lwowskiej (od 1945), prezes PTCh w latach 1960–1963, członek honorowy PTCh (1965). Prowadziła prace badawcze w dziedzinie termochemii (szczególnie mikrokalometrii), promieniotwórczości i chemiluminescencji. Autorka monografii *Promieniotwórczość naturalna pierwiastków chemicznych* (1952). Por. *Mały słownik chemiczny*, Red. Jerzy Chodkowski, Warszawa 1964, s. 94.
- ³ Zofia Jerzmanowska – mgr farmacji, inż. chemii, dr filozofii, docent Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, profesor chemii organicznej Wydziału Farmaceutycznego Uniwersytetu Łódzkiego (od 1946 r.), później Akademii Medycznej w Łodzi. Prace badawcze nad składnikami krajowych roślin leczniczych (szczególnie flawenami i ich glikozydami) i z chemii organicznej preparatywnej (synteza i przemiany kwasów α , β -nienasyconych oraz pochodnych chromonu). Autorka podręczników preparatyki organicznej (1953) i jakościowej analizy organicznej (1951). Por. Jerzmanowska Zofia, Kuźnicka Barbara, *Dzieje nauk farmaceutycznych w Polsce 1918–1978*, Wrocław 1986, s. 481. *Mały słownik chemiczny*, Red. Jerzy Chodkowski, Warszawa 1964, s. 157.
- ⁴ Edward Józefowicz – profesor chemii nieorganicznej Politechniki Łódzkiej (od 1945 r.). Prace badawcze nad rozpuszczalnością ciał stałych w cieczach, z zakresu kinetyki chemicznej i równowag fazowych. Autor podręcznika chemii nieorganicznej. Por. *Mały słownik chemiczny*, Red. Jerzy Chodkowski, Warszawa 1964, s. 160.
- ⁵ Stanisław Kiełbasiński – chemik-technolog. Od 1945 r. profesor Katedry Technologii Kauczuków i Mas Plastycznych Politechniki Łódzkiej, od 1946 r. Kierownik Katedry Technologii Środków Leczniczych Wydziału Farmacji Uniwersytetu Łódzkiego. Uzyskał pierwszy kauczuk polibutadienowy (1914). W rok później uruchomił produkcję neosalwarsanu. W 1920 r. uzyskał polski patent na jego produkcję, zakupiony przez 19 krajów. Opracował technologię sztucznego kauczuku. Por. Robert Rembieliński, Barbara Kuźnicka, *Historia farmacji*, Warszawa 1987, s. 312.
- ⁶ Eugeniusz Michalski – chemik, współorganizator Wydziału Farmaceutycznego w Łodzi, kierownik Katedry i Zakładu Chemii Nieorganicznej na tymże Wydziale (w latach 1945–1950). Prowadził prace badawcze w dziedzinie chemii analitycznej (oznaczanie elektrometryczne, miareczkowanie amperometryczne). Por. Robert Rembieliński..., *tamże*, s. 316. *Mały słownik chemiczny*, Red. Jerzy Chodkowski, Warszawa 1964, s. 216.
- ⁷ Edmund Trepka – profesor technologii włókna i farbiarstwa Politechniki Łódzkiej (1945–1958) i Politechniki Warszawskiej (1919–1924) i (1958–1960), członek honorowy PTCh (1956). Prowadził prace badawcze z zakresu chemicznej obróbki włókien i historii chemii. Autor podręcznika: *Technologia farbiarstwa* (1954), monografii *Historia kolorystyki* (1960)

- i biografii J. Natansona (1955). Por. *Mały słownik chemiczny*, Red. Jerzy Chodkowski, Warszawa 1964, s. 351.
- ⁸ Dorabialska Alicja, *Jeszcze jedno życie*, Warszawa 1972, s. 206.
- ⁹ Dorabialska Alicja... *tamże* s. 202.
- ¹⁰ Dorabialska Alicja... *tamże* s. 201.
- ¹¹ Jan Muszyński – farmaceuta, profesor farmakognozji i uprawy roślin leczniczych na Uniwersytecie Wileńskim. Od 1945 r. twórca i organizator Wydziału Farmaceutycznego Uniwersytetu Łódzkiego, gdzie przez wiele lat był dziekanem. Wydał około 300 prac naukowych i popularnych, głównie o tematyce farmakognostycznej, z których najważniejszą jest *Farmakognozja* (1957) oraz zielarskiej, a także tematyce historycznej. Propagator i popularyzator ziołolecznictwa. Był członkiem honorowym Polskiego Towarzystwa Farmaceutycznego oraz członkiem wielu towarzystw naukowych w kraju i za granicą. Por. Robert Rembieniński, Barbara Kuźnicka, *Historia farmacji*, Warszawa 1987, s. 317.
- ¹² Jerzmanowska Zofia, Kuźnicka Barbara, *Dzieje Nauk Farmaceutycznych w Polsce 1918–1978*, Wrocław 1986, s. 22.
- ¹³ Robert Rembieniński – farmaceuta, profesor historii farmacji. Twórca pierwszej w Polsce Katedry Historii Farmacji Wydziału Farmaceutycznego Akademii Medycznej w Łodzi i jej kierownik (...) Współzałożyciel Sekcji Historii Farmacji w Polskim Towarzystwie Farmaceutycznym. Jeden z organizatorów Wydziału Farmaceutycznego Uniwersytetu Łódzkiego. Autor wielu publikacji, głównie o tematyce historycznej, z których najważniejsze to *Zarys historyczny powstania i rozwoju aptek łódzkich* (1934), *Teofil Lesiński na tle naukowej farmacji warszawskiej w wieku XIX* (1949), *Jan Muszyński 1884–1957* (1960) oraz *Historia farmacji* (1963, II wyd. 1972, współautor B. Kuźnicka). Członek rzeczywisty Académie International d’Histoire de la Pharmacie (1956). Członek honorowy Polskiego Towarzystwa Historii Medycyny (1973). Por. Robert Rembieniński, Barbara Kuźnicka, *Historia farmacji*, Warszawa 1987, s. 319.
- ¹⁴ Jerzmanowska Zofia, Kuźnicka Barbara, *Dzieje Nauk Farmaceutycznych w Polsce 1918–1978*, Wrocław 1986, s. 24.
- ¹⁵ Jerzmanowska Zofia... *tamże* s. 22.
- ¹⁶ Jerzmanowska Zofia... *tamże* s. 23.
- ¹⁷ Jerzmanowska Zofia... *tamże* s. 23.

BIBLIOGRAFIA ANALITYCZNA PRAC HISTORYCZNYCH

Układ tematyczny bibliografii pozostaje zgodny z układem treści w części opisowej niniejszej pracy, co przejawia się w utrzymaniu tego samego podziału problemowego.

W ramach tego podziału bibliografia zestawiona jest w porządku alfabetycznym poza jednym wyjątkiem dotyczącym *Kroniki Polskiego Towarzystwa Chemicznego*, gdzie pozycje o znaczeniu historiograficznym zostały przedstawione zgodnie z chronologią rejestrowanych zdarzeń. Uzasadnienie tego odstępstwa wynika z potrzeby zachowania charakterystycznego kontekstu zapisu kronikarskiego, dotyczącego działalności Polskiego Towarzystwa Chemicznego w latach 1946–1952. Przedstawienie sprawozdań w kolejności innej niż chronologiczna, np. w kolejności alfabetycznej, z jednej strony wprowadzałoby chaos informacyjny, z drugiej zaś byłoby technicznie trudne do wykonania ze względu na powtarzający się tytuł „sprawozdanie”. Również wyselekcjonowanie pewnych danych, np. tematyki wygłaszanych referatów wraz z nazwiskami mówców, bez podania

okoliczności ich wygłoszenia, czasu czy miejsca zubożyłoby w kronice informacja.

Adnotacje dotyczące treści poszczególnych pozycji bibliograficznych są na ogół w swej objętości proporcjonalne do objętości opisywanych prac.

Wspomnienia pośmiertne i artykuły jubileuszowe

1. BOCHWIC Bolesław, *Profesor Osman Achmatowicz*, 1979, t. 53, z. 1, s. 3–11 (portret s. 1 nlb.).

Urodzony 21.03.1899 w Bergaliszkach. Stopień magistra chemii uzyskał w r. 1925 na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu Wileńskiego. W roku 1928 doktoryzował się z chemii w tejże uczelni. W latach 1928–1930 był współpracownikiem początkowo profesora W.H. Perkina, a następnie laureata Nagrody Nobla – sir Roberta Robinsona w The Dyson Perrins Laboratory w Oxfordzie. W roku 1930 uzyskał doktorat filozofii na Uniwersytecie Oxfordzkim, habilitował się w roku 1933 na Uniwersytecie Wileńskim. 1.XII.1933 objął kierownictwo Katedry Chemii Farmaceutycznej i Toksykologicznej Wydziału Farmacji Uniwersytetu Warszawskiego, który prowadził do wybuchu II wojny światowej. W roku 1934 został profesorem nadzwyczajnym, a w 1939 profesorem zwyczajnym. W czasie okupacji brał udział w tajnym nauczaniu. Po wyzwoleniu objął stanowisko kierownika Katedry Chemii Organicznej Wydziału Chemicznego Politechniki Łódzkiej. Od 1953 r. profesor w Zakładzie Syntezy Organicznej Polskiej Akademii Nauk. Członek PAN od 1952 roku, najpierw jako członek korespondent, a od 1960 roku członek rzeczywisty. W roku akademickim 1934/35 i 1935/36 był dziekanem Wydziału Farmaceutycznego UW, a w latach 1948–52 prorektorem i rektorem Politechniki Łódzkiej. W latach 1953–1962 był podsekretarzem stanu i doradcą w Ministerstwie Szkolnictwa Wyższego. W 1960 roku uhonorowany tytułem *doctora honoris causa* Politechniki Łódzkiej. W latach 1964–1969 dyrektor Instytutu Polskiej Kultury w Londynie. W 1969 roku po powrocie do kraju przeszedł na emeryturę. Do najważniejszych prac naukowych należą jego badania nad alkaloidami strychniną i brucyną, prace nad alkaloidami widłaków (*Lycopodium*) i lilii wodnych oraz prace nad chemią cyjanku karbolu.

2. BRETSZNAJDER Stanisław, *Józef Zawadzki (1886–1951). Zarys życia i działalności (Mention nécrologique)*, 1951, t. 25, z. 2, s. 147–161 (portret).

Urodzony 14.07.1886 r. w Warszawie. Tu ukończył gimnazjum i studiował na Uniwersytecie Warszawskim. W wyniku represji w związku ze strajkiem szkolnym musiał opuścić Warszawę. Kontynuował studia chemiczno-technologiczne najpierw w Krakowie, potem w Karlsruhe. W 1910 r. uzyskał stopień dyplomowanego inżyniera chemika w Politechnice w Karlsruhe. W 1914 r. wrócił do Warszawy i od 1915 r. pracował na Politechnice Warszawskiej (najpierw jako asystent, potem wykładowca). W 1923 r. mianowany profesorem nadzwyczajnym, a w 1929 profesorem zwyczajnym technologii nieorganicznej. W latach 1926–1936 był dziekanem Wydziału Chemicznego, a w latach 1936–1939 rektorem Politechniki Warszawskiej. Jeden z najczynniejszych członków Polskiego Towarzystwa Chemicznego. Sekretarz od momentu powstania Towarzystwa. W 1928 i 1929 r. wiceprezes, a w 1933 i 1939 prezes PTCh. Członek PAU i Akademii Nauk Technicznych. W czasie okupacji organizator tajnej Politechniki. W 1947 r. otrzymał

stopień doktora nauk technicznych *honoris causa* Politechniki Warszawskiej. Zmarł 22.02.1951 r. Dorobek naukowy stanowi ponad 100 prac, głównie z zakresu technologii.

3. CHODKOWSKI Jerzy, GALUS Zbigniew, *Profesor Wiktor Kemula 1902–1985*, 1986, t. 60, z. 7/12, s. 645–677, (portret).

Urodzony 6.III.1902 r. w Izmail w Besarabii. Tam ukończył szkołę średnią. W latach 1921–1925 studiował chemię na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie. Po obronie pracy magisterskiej rozpoczął pracę w Zakładzie Chemii Nieorganicznej i Fizycznej prowadzonym przez prof. Stanisława Tołłoczko. W 1927 otrzymał tytuł doktora filozofii w dziedzinie chemii. W latach 1929/30 pracował na Uniwersytecie Karola w Pradze, a następnie w latach 1930–31 w Lipsku na Wydziale Fitochemii Uniwersytetu. W 1936 r. został profesorem nadzwyczajnym i kierownikiem Zakładu Chemii Fizycznej na Uniwersytecie Lwowskim. W 1939 r. otrzymał tytuł profesora zwyczajnego i kierownictwo Zakładu Chemii Nieorganicznej Uniwersytetu Warszawskiego. Do 1941 r. pozostał we Lwowie. Następnie przeniósł się do Krakowa, gdzie natychmiast po wyzwoleniu rozpoczął wykłady na Wydziale Chemii Fizycznej Uniwersytetu Jagiellońskiego. W czerwcu 1945 r. przybył do Warszawy by pod koniec roku rozpocząć wykłady. Gdy w 1956 r. uformował się ostatecznie Wydział Chemiczny został jego dziekanem. Przez wiele lat także wykładał chemię fizyczną dla studentów Farmacji. Od chwili utworzenia w 1954 r. był kierownikiem Zakładu Fizykochemicznych Metod Analitycznych Instytutu Chemii Fizycznej PAN (z przerwami do 1985 r.). W 1968 r. za swoją postawę podczas protestów studenckich został zwolniony z pracy na Uniwersytecie. Skoncentrował się na pracy w PAN. W 1973 r. przeszedł formalnie na emeryturę. W 1982 r. otrzymał w uznaniu zasług tytuł *doctora honoris causa* UW. Od 1926 r. był członkiem PTCh. Przed wojną pracował w Oddziale Lwowskim, gdzie pełnił funkcję skarbnika. Po wojnie został członkiem Zarządu Głównego Towarzystwa i w okresie 1955–59 oraz 1972–74 pełnił funkcję prezesa. W 1965 r. otrzymał „Medal Jędrzeja Śniadeckiego”, a w 1970 tytuł honorowego członka Towarzystwa, zaś w 1976 r. pierwszy w historii PTCh tytuł „honorowego prezesa”. W 1950 r. został naczelnym redaktorem „Roczników Chemii” i obowiązki te pełnił do końca życia. Redagował także (1956–1968) czasopismo „Chemia Analityczna”. Był członkiem wielu towarzystw naukowych. Stworzył polską szkołę polarografii. Zmarł nagle 17.X.1985 r. w Warszawie.

4. DORABIALSKA A.(licja), KISIELOW W.(łodzimierz), *Stanisław Pilat (1881–1941), Ewa Neyman-Pilatowa (1909–1945). Zarys życia i działalności*, 1950, t. 24, z. 1/6, s. 11–23 (portret).

Stanisław Pilat urodził się 25.01.1881 r. we Lwowie. Tu ukończył gimnazjum i rozpoczął studia na Politechnice. Kontynuował je w Charlottenburgu, Würzburgu i Lipsku, gdzie w 1904 r. uzyskał doktorat filozofii w dziedzinie chemii. Powrócił do kraju i w latach 1909–1918 pracował w przemyśle rafineryjnym, prowadząc jednocześnie prace badawcze nad naturą węglowodorów aromatycznych ropy naftowej i kwasami naftowymi. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości staje się głównym organizatorem przemysłu naftowego w kraju. Od 1918 r. jest również wykładowcą w Politechnice Lwowskiej. W 1924 r. obejmuje nową Katedrę Technologii Nafty i Gazów Ziarnych. Wraz z innymi profesorami uniwersytetu i politechniki rozstrzelany przez Niemców 4.07.1941 r.

Ewa Neyman-Pilatowa urodzona 5.07.1909 roku we Lwowie. W 1932 roku ukończyła studia na wydziale Chemicznym Politechniki Lwowskiej. Już od 1931 roku pracowała jako asystentka w Zakładzie Chemii Fizycznej, a następnie w Zakładzie Nafty i Gazów Ziarnych. Od 1935 roku żona profesora Pilata. W 1938 roku doktoryzowała się na podstawie badań nad roztworami gazu ziemnego w węglowodorach lekkich. Pracowała także nad produktami naftowymi, takimi jak sulfokwasy i oleje. W 1941 roku po śmierci męża opuściła Politechnikę Lwowską i zatrudniła się w fabryce farmaceutycznej. Po wojnie rozpoczęła pracę dydaktyczną najpierw na Politechnice Śląskiej, następnie na Politechnice Wrocławskiej. Zmarła nagle 21.11.1945 roku.

5. DORABIALSKA Alicja, *Prof. dr Emil Votaček (1872–1950)*. (*Mention nécrologique*), 1952, t. 26, z. 3, s. 307–309.

Urodzony 5.X.1872 r. w Hostinnem w Czechach. Kształcił się w Pradze, gdzie ukończył Akademię Handlową, a następnie Wydział Chemiczny Politechniki. Studiował także w Milhuzie i Getyndze. Po okresie asystentury i docentury na Politechnice Praskiej objął w 1906 r. Katedrę Chemii Ogólnej Nieorganicznej i Organicznej, którą po przekształceniu w Katedrę Chemii Organicznej prowadził do 1939 r. Podczas wojny pisał podręcznik. Po wojnie pracy doświadczalnej już nie podjął ze względu na stan zdrowia. Jego działalność badawcza to chemia węglowodanów i fitochemia. Otrzymał doktoraty honorowe Politechniki Praskiej i Berlińskiej, uniwersytetów w Nancy, Padwie, Paryżu i Tuluzie. Był założycielem i wieloletnim prezesem Towarzystwa Przyjaźni Polsko-Czeskiej. Był także członkiem honorowym Polskiego Towarzystwa Chemicznego.

6.. JERZMANOWSKA Zofia, *Roman Małachowski (1887–1944)*, 1950, t. 24, z. 1/6, s. 24–42 (portret).

Urodzony 1.XI.1887 roku w Łodzi. Ukończył Gimnazjum Klasyczne w Warszawie. Studiował na Wydziale Chemicznym Politechniki w Zurychu, gdzie otrzymał dyplom inżyniera chemika. W 1911 roku po dwuletniej pracy eksperymentalnej w pracowni prof. R. Willstättera (znakomitego badacza alkaloidów, chlorofilu i enzymów) uzyskał tytuł doktora nauk technicznych Politechniki w Zurychu. Po powrocie do Polski pracuje jako chemik analityk nie mogąc znaleźć miejsca pracy naukowej. Po I wojnie zostaje asystentem w Zakładzie Technologii Organicznej Politechniki Warszawskiej. W 1922 r. przechodzi do Zakładu Chemii Organicznej. W roku akademickim 1925/26 w zastępstwie chorego prof. Bieleckiego prowadzi wykłady, egzaminy i prace dyplomowe z chemii organicznej. W 1930 r. wyjeżdża do Lwowa na stanowisko profesora Chemii Organicznej Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego Uniwersytetu Jana Kazimierza. W roku akademickim 1935/36 sprawuje obowiązki dziekana. W połowie 1941 roku po zajęciu Lwowa przez Niemców opuszcza uniwersytet i przez rok uczy w Zawodowej Szkole Chemicznej. W 1942 r. przenosi się do Warszawy, gdzie zajmuje się głównie tajnym nauczaniem. W pierwszych dniach Powstania Warszawskiego prof. Małachowski został uprowadzony przez Niemców i ślad po nim zaginął.

7. KAMECKI Julian, *Prof. dr Tadeusz Estreicher (1871–1952). Uczony i człowiek (Mention nécrologique)*, 1952, t. 26, z. 4, s. 505–519 (portret).

Urodzony 19.XII.1871 r. w Krakowie. Po ukończeniu gimnazjum rozpoczął studia na Uniwersytecie Jagiellońskim w I Zakładzie Chemicznym znanym z pracowni Kriogenicznej profesorów K. Olszewskiego i Z. Wróblewskiego. Już jako student II roku asystował przy wykładach i brał udział w pracach z zakresu niskich temperatur. W 1895 r. została przedstawiona w Akademii Umiejętności jego pierwsza praca naukowa. W 1897 r. uzyskał tytuł doktora. Następnie wyjechał na stypendium, najpierw do Berlina, potem do Lipska. Na przełomie roku 1898/99 wyjechał do Londynu do pracowni Ramsaya. W latach 1899–1905 był starszym asystentem u prof. Olszewskiego. W 1904 r. habilitował się. Następnie pracował we Wrocławiu u Abbego, po czym w 1906 r. objął obowiązki profesora nadzwyczajnego chemii nieorganicznej i ogólnej na Wydziale Nauk Przyrodniczych i Kierownictwo II Zakładu Chemicznego we Fryburgu. W 1919 po powrocie do kraju rozpoczął pracę na UJ na miejscu prof. Olszewskiego. Brał udział w odbudowie zakładu zniszczonego w czasie wojny. W 1922 r. wykładał także chemię malarską na ASP. W okresie międzywojennym zorganizował II Zakład Chemiczny, był dyrektorem Oddziału Farmaceutycznego UJ do 1947 roku, współtwórcą i prezesem Towarzystwa Popierania Nauk Farmaceutycznych. Za jego staraniem powstał Ogród Roślin Leczniczych UJ. Pracował nad redakcją i wydaniem Farmakopei Polskiej II. Był w Komisji Nauk Farmaceutycznych AU. Należał do wielu Kół i Towarzystw historycznych i społecznych. 6 listopada 1939 r. aresztowany wraz z innymi profesorami UJ został wywieziony do obozu Sachsenhausen. Zwolniony 8.II.1940 r. wraz z innymi starymi profesorami. Podczas okupacji pracował jako korektor w drukarni i zajmował się tajnym nauczaniem. Z chwilą wyzwolenia Krakowa powrócił na UJ. Zmarł 8.IV.1952 roku w Krakowie. Pozostawił ogromny dorobek prac naukowych z zakresu chemii, historii chemii i inne.

8. KEMULA Wiktor, *Kazimierz Jabłczyński (1869–1944) krótki zarys życia i pracy. Notice nécrologique*, 1949, t. 23, z. 5, s. 349–360, (portret).

Urodzony 25.III.1869 r. w Warszawie. Tu ukończył szkołę średnią. W 1889 r. rozpoczął studia na Wydziale Chemicznym Politechniki w Zurychu, które ukończył w 1892 r. Po powrocie do kraju był współzałożycielem laboratorium chemiczno-analitycznego, które prowadził do 1901 r. Wygłaszał prelekcje z chemii w serii publicznych odczytów, które zapoczątkowały utworzenie Towarzystwa Kursów Naukowych, przekształconego następnie w Wolną Wszechnicę. W 1906 r. wyjechał z Polski w wyniku represji po rewolucji 1905 r. W Heidelbergu napisał pracę doktorską, a doktoryzował się w 1908 r. we Fryburgu Szwajcarskim. W 1912 r. przeniósł się na Uniwersytet w Bazylei, a w 1913 powrócił do Warszawy. Po wybuchu I wojny światowej wstąpił do komitetu, którego celem było przygotowanie w Warszawie otwarcia Uniwersytetu i Politechniki z wykładowym językiem polskim. W czasie okupacji niemieckiej wykładał chemię nieorganiczną i organiczną dla wydziału Chemicznego, Lekarskiego, Filozoficznego i Studium Farmaceutycznego oraz prowadził ćwiczenia z analizy nieorganicznej i preparatyki organicznej. W 1918 r. został mianowany profesorem nadzwyczajnym na Katedrze Chemii Nieorganicznej na Wydziale Filozoficznym (później Matematyczno-Przyrodniczym). W 1924 r. został profesorem zwyczajnym. Z dniem 1.IX.1939 r. przeszedł na emeryturę. Przeżył

Powstanie Warszawskie, przeszedł obóz w Pruszkowie. Zakończył życie 12.X.1944 r. w Milanówku zepchnięty ze stopni wagonu przez żołnierza hitlerowskiego.

9. KEMULA Wiktor, *Pięćdziesięciolecie działalności naukowej profesora dra Wojciecha Świętosławskiego*, 1955, t. 29, z. 2/3, s. 149–169 (portret).

Zeszyt 2/3 „Roczników Chemii” został w całości poświęcony Wojciechowi Świętosławskiemu, z okazji pięćdziesięciolecia ukazania się pierwszej pracy naukowej (1904 r.) profesora członka rzeczywistego PAN, członka honorowego PTCh i wielu zagranicznych towarzystw naukowych, przewodniczącego Rady Redakcyjnej „Roczników Chemii”. Chemiccy polscy złożyli Mu hołd jako szczególnie zasłużonemu dla rozwoju chemii fizycznej i jej zastosowań w technice. Autor artykułu omówił II okres działalności profesora Świętosławskiego zaznaczając, że I okres (1908–1938) omówiła na łamach „Roczników Chemii” Alicja Dorabialska (R.Ch. 18, 289(1938)), a działalność technologiczną w tym okresie scharakteryzował prof. Kazimierz Kling w „Przemysle Chemicznym” (P.Ch. 22, 251(1938)).

10. LEŚNIAŃSKI Wacław, *Prof. Ignacy Mościcki (1867–1946)*, 1948, t. 22, z. 1/2, s. 19–40, (portret).

Urodzony 1.XI.1867 r. w Mierzanowie. Szkołę średnią ukończył w Warszawie. Studiował chemię w Rydze, gdzie przebywał od 1887 do 1891 roku. Stąd pochodzi jego pierwsza praca ogłoszona jako rozprawa dyplomowa wspólnie z prof. Bischoffem w 1892 r. Aby uniknąć prześladowań carskich wyjechał do Londynu, gdzie przebywał do 1897 roku. Następnie uzyskał asystenturę przy katedrze fizyki na Uniwersytecie we Fryburgu. W latach 1897–1901 uzupełnił studia w zakresie elektrochemii technicznej i elektrotechniki. Przeprowadził w tym czasie pierwsze doświadczenia własnego pomysłu, dotyczące problemu wiązania azotu atmosferycznego, co dało podstawy do produkcji kwasu azotowego z powietrza na drodze elektrotermicznej. W 1908 r. przystąpił do budowy fabryki stężonego kwasu azotowego w Neuhausen w Szwajcarii. Produkcja ruszyła w 1919 r. W 1912 powołany został na Katedrę Elektrochemii i Chemii Fizycznej Politechniki Lwowskiej. W 1916 r. stworzył placówkę badawczą dla przemysłu naftowego – spółkę „Metan”. Od 1917 r. wydawał miesięcznik „Metan” w 1920 r. przekształcony w „Przemysł Chemiczny” – główne pismo technologiczne w Polsce (ukazywało się do 1939 r.). W 1921 r. objął Katedrę Technologii Chemicznej Nieorganicznej i Elektrochemii Technicznej Politechniki Lwowskiej. W 1922 r. przekształcił spółkę „Metan” w Chemiczny Instytut Badawczy. W 1926 r. został wybrany prezydentem Rzeczypospolitej Polskiej i przyczynił się twórczo do rozbudowy polskiego przemysłu chemicznego. W pracach badawczych profesora Mościckiego można rozróżnić 2 główne działy: technologię nieorganiczną wraz z elektrochemią oraz technologię bitumu naftowego i pokrewnych.

11. LITYŃSKI Tadeusz, Prof. Dr Władysław Vorbrodt (1883–1940), 1948, t. 22, z. 5/6, 197–205, (portret).

Urodzony 30.03.1883 roku w Warszawie. Po ukończeniu gimnazjum klasycznego zapisał się na Wydział Chemiczny Politechniki Warszawskiej. Po roku przeniósł się do Krakowa i w 1906 roku zapisał się na Studium Rolnicze. Jako asystent profesora Emila Godlewskiego pracował nad przemianą fosforu w roślinach. W czasie I wojny światowej

przebywał w Moskwie, gdzie uczył na Wyższych Kursach w Gimnazjum Polskim. Po powrocie do Krakowa i habilitacji w 1919 roku, objął Katedrę Chemii Rolniczej po profesorze Godlewskim na Uniwersytecie Jagiellońskim. Opracował w tym czasie nową metodę oznaczania składników mineralnych w surowcach roślinnych i zwierzęcych. Obok prac biochemicznych, od 1923 r. zajmował się badaniami nad wartością nawozową fosforatów krajowych. W 1934 r. został dziekanem Wydziału i bronił go przed likwidacją. Był członkiem i wiceprezesem PTCh, członkiem Komisji Fizjologicznej PAU i wielu towarzystw naukowych i społecznych. Podjął się redakcji wydania zbiorowego wszystkich pism naukowych prof. Emila Godlewskiego (ojca), które wyszło w 3-ch tomach w latach 1930–1937. Zmarł 6 kwietnia 1940 r. w Krakowie.

12. MALINOWSKI Stanisław, *Professor Tadeusz Urbański*, 1981, t. 55, z. 6, s. 1199–1232, (portret).

Urodzony w 1901 r. w Jekatorinodarze (dzisiejszy Krasnodar) gdzie pracował jego ojciec. W 1919 roku rozpoczął studia chemiczne na Politechnice Nowoczerkaskiej. W 1921 rodzina Urbańskich wróciła do Polski. Tadeusz Urbański kontynuował studia na Wydziale Chemicznym Politechniki Warszawskiej, które ukończył w 1924 r. Pierwsze jego prace ukazały się już w 1926 r. w „Rocznikach Chemii” i „Przeglądzie Górniczo-Hutniczym”. Zawierały m.in. pionierskie badania nad tzw. efektem kanałowym. W latach 1926–1929 związany był z przemysłem, najpierw we Francji, potem w Polsce. W 1929 r. powrócił do pracy naukowej, w 1933 otrzymał tytuł doktora, w 1936 został profesorem nadzwyczajnym. Z początkiem wojny, po ewakuacji, niewoli i ucieczce z więzienia udał się do Francji, a w 1940 roku do Anglii, gdzie pracował 6 lat wykładając w *Polish University College* w ramach *Imperial College of Science* w Londynie. W 1946 r. powrócił do Warszawy i zajął się odbudową Wydziału Chemii Politechniki Warszawskiej, gdzie od 1946 r. kierował Katedrą Technologii Organicznej. Członek rzeczywisty PAN od 1955 r. Od 1972 członek honorowy PAN. Były prezes PTCh (1950 i 1968–69), odznaczony w 1965 r. *Medalem Jędrzeja Śniadeckiego*. W 1973 *Medalem Kopernika PAN* oraz nagrodą *Fundacji Jurzykowskiego* w USA, a także licznymi wysokimi odznaczeniami państwowymi. Profesor Urbański po wojnie prowadził prace badawcze głównie w dziedzinie chemii organicznej preparatywnej, w szczególności nad związkami azotu (nitroalkanami) oraz syntezami związków biologicznie aktywnych. Ich wyniki obejmują ponad 500 publikacji w różnych czasopismach. W 1972 r. odszedł na emeryturę, ale nie zaprzestał działalności naukowej. W latach 1976–80 był przewodniczącym Komisji Naukowej Instytutu Chemii Organicznej PAN. Od 1977 r. redaktor naczelny czasopisma „Polish Journal of Applied Chemistry”.

Zeszyt 6 „Roczników Chemii” 1981 został w całości poświęcony profesorowi T. Urbańskiemu z okazji 80 rocznicy urodzin.

13. MIŁOBĘDZKI Tadeusz (1873–1959) nekrolog, 1960, t. 34, z. 1, s. 1 nlb.

„13 lipca 1959 r. zmarł Tadeusz Miłobędzki redaktor naczelny „Roczników Chemii” w latach 1935–1939 i w r. 1946, członek honorowy Polskiego Towarzystwa Chemicznego i jego prezes w r. 1928 i w latach 1951–1952. Inicjator i wieloletni redaktor główny „Chemii Współczesnej”, profesor honorowy Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego i Uniwersytetu Jagiellońskiego, wieloletni profesor tych uczelni, a także Politechniki

Warszawskiej, Uniwersytetu Poznańskiego i Wolnej Wszechnicy Polskiej, autor oryginalnych podręczników analizy chemicznej, nauczyciel tysięcy chemików polskich. Z polskiej społeczności chemicznej ubył wybitny chemik nieorganik i analityk, człowiek wielkich zalet charakteru.

Cześć Jego pamięci!”

14. MOSZEW Jan, *Karol Dziewoński (1876–1943). Uczony i Człowiek*, 1947, t. 21, z. 1/3, s. 3–16 (portret s. 1 nlb.).

Referat wygłoszony na posiedzeniu Oddziału Łódzkiego PTCh w czerwcu 1946 r.

Urodzony w 1876 r. w Jarosławiu. Tam też ukończył gimnazjum w 1895 r., następnie studiował chemię na Politechnice Lwowskiej. W latach 1898–1901 zajmował stanowisko asystenta przy katedrze chemii organicznej Politechniki Lwowskiej. Studia ukończył w 1901 r. ze stopniem inżyniera technologa. Pracował początkowo we Fryburgu Szwajcarskim, następnie w Milhuzie i Iwanozniesieńsku. W 1911 roku objął katedrę chemii organicznej Uniwersytetu Jagiellońskiego. Aresztowany 6.XI.1939 roku, więziony w Krakowie, Wrocławiu, Oranienburgu. Po powrocie z niewoli działał w podziemnym UJ. Zginął 6.XII.1943 r. w wypadku tramwajowym. Wyniki prac badawczych 40-letniej działalności ogłoszone zostały drukiem w 111 publikacjach krajowych i zagranicznych. Prof. Dziewoński był czynnym członkiem Polskiej Akademii Umiejętności oraz członkiem wielu towarzystw naukowych.

15. PASTERNAK Antoni, *Prof. dr Edmund Kurzyniec (1902–1951). (Mention nécrologique)*, 1952, t. 26, z. 4, s. 520–524.

Urodzony 6.X.1902 r. w Bochni. Ukończył gimnazjum w Krakowie. W 1920 r. zaczął studiować chemię jako przedmiot główny na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego. W dwa lata później został asystentem prof. T. Estreichera. Rozpoczął odbudowę pracowni kriogenicznej prof. Olszewskiego. Prowadził zajęcia dydaktyczne i równocześnie sekretariat Studium Farmaceutycznego. Od 1932 r. jako adiunkt przejął prowadzenie Zakładu. W 1935 r. uruchomił całą aparaturę kriogeniczną, co dało ogromne możliwości krakowskiemu laboratorium niskich temperatur. W 1939 r. habilitował się. W czasie okupacji brał czynny udział w tajnym nauczaniu, zabezpieczał majątek zakładu. Po wojnie wrócił na wydział jako pierwszy. W 1947 r. został powołany na Katedrę Chemii Ogólnej Wydziału Farmaceutycznego UJ. Zmarł 3.I.1951 r. w Krakowie.

16. PŁĄŻEK Edwin, *O działalności naukowej Śp. prof. dr Edwarda Suchardy. Sur l'activite scientifique du prof. E. Sucharda*, 1947, t. 21, z. 4/6, s. 75–91, (portret s. 1 nlb.)

Urodzony w 1891 r. w Brzeżanach. W 1908 r. po ukończeniu szkoły realnej rozpoczął studia na wydziale Chemii Technicznej ówczesnej Szkoły Politechnicznej we Lwowie. Stopień inżyniera uzyskał w 1912 r., a w 1914 stopień doktora nauk technicznych. W 1919 r. habilitował się na Politechnice Lwowskiej z zakresu chemii organicznej. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości objął Katedrę Chemii Ogólnej na Wydziale Rolniczo-Lasowym Politechniki Lwowskiej. W 1921 mianowany profesorem nadzwyczajnym. W 1923 r. profesorem zwyczajnym. W 1925 r. objął Katedrę Chemii Organicznej na Wydziale Chemii Politechniki Lwowskiej i prowadził ją aż do II wojny światowej. Po wojnie objął

katedrę chemii organicznej na Uniwersytecie i Politechnice Wrocławskiej, będąc jednocześnie prorektorem i organizatorem nowopowstałej Politechniki. Profesor Sucharda był członkiem wielu towarzystw naukowych. Był członkiem korespondentem PAU od 1934 r. W 1947 r. prezesem PTCh. Prowadził prace badawcze w dziedzinie związków heterocyklicznych oraz analizy chemicznej związków organicznych. Zmarł w 1947 r.

17. POLACZKOWA Wanda, BÖHM Jarosław, *Profesor Ludwik Szperl (1879–1944)*, 1948, t. 22, z. 3/4, s. 97–104 (portret).

Urodzony 21.06.1878 r. w Warszawie. Po ukończeniu szkoły średniej studiował na Uniwersytecie Warszawskim. W wieku 22 lat został kandydatem nauk przyrodniczych i asystentem na UW. W latach 1904–1909 pracował na Politechnice w Zurychu. Od 1909 r. wykładał chemię organiczną na wydziale matematyczno-przyrodniczym Towarzystwa Kursów Naukowych w Warszawie. W latach 1909–1917 wykładał też chemię organiczną na Kursach Przemysłowo-Rolniczych (później SGGW). W 1911 r. otrzymał tytuł magistra chemii. W 1919 został profesorem nadzwyczajnym i kierownikiem Zakładu Chemii Ogólnej Politechniki Warszawskiej. W 1920 r. został profesorem zwyczajnym. W 1926 r. objął Katedrę Chemii Organicznej na Politechnice Warszawskiej i prowadził ją aż do wojny. Obok pracy dydaktycznej prowadził prace badawcze nad terpenami oraz działaniem siarki i selenu na związki organiczne. Był czynnym członkiem towarzystw społeczno-naukowych. Od 1919 roku członek PTCh, w 1930 r. prezes Towarzystwa. Zmarł 29 kwietnia 1944 r. w Warszawie.

18. *PROFESOR doktor Jerzy Suszko*, 1969, t. 43, z. 4, s. 649–652, (portret s. 1 nlb.).

Zeszyt 4 „Roczników Chemii” poświęcony został Profesorowi Doktorowi Jerzemu Suszko z okazji jego osiemdziesiątej rocznicy urodzin, jako dowód uznania dla jego olbrzymiego wkładu do rozwoju chemii organicznej.

Urodzony w 1889 roku na Śląsku Cieszyńskim. Po ukończeniu szkoły średniej w Cieszynie studiował chemię na Politechnice w Pradze czeskiej. Napisał pracę doktorską z zakresu alkaloidów kory chinowej, uzyskując w 1913 r. tytuł doktora *summa cum laude*. W 1919 roku został asystentem, a następnie adiunktem Uniwersytetu Jagiellońskiego przy Zakładzie Chemii Organicznej. W 1927 roku uzyskał *veniam legendi*. W 1927 roku objął kierownictwo Katedry Chemii Ogólnej na Wydziale Rolniczo-Leśnym Politechniki Lwowskiej. W 1928 roku został profesorem nadzwyczajnym. Od 1930 r. kierował Katedrą Chemii Organicznej na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu Poznańskiego. W 1937 roku otrzymał nominację na profesora zwyczajnego. Okres okupacji spędził w Krakowie, ucząc m.in. na tajnych kompletach. W 1945 r. powrócił do Poznania i rozpoczął organizację Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego i Farmaceutycznego na Uniwersytecie Poznańskim, gdzie pracował do 1960 r. pełniąc w latach 1952–56 obowiązki rektora Politechniki. Po przejściu na emeryturę kierował Pracownią Chemii Produktów Naturalnych w Zakładzie Syntezy Organicznej Instytutu Chemii Organicznej Polskiej Akademii Nauk. Dorobek naukowy profesora obejmuje ok. 120 publikacji, głównie na temat alkaloidów kory chinowej. Od 1939 r. członek korespondent PAU członek czynny od 1945. Członek rzeczywisty PAN od 1958 r., członek korespondent od 1952 r. Członek honorowy PTCh od 1964 r., odznaczony w 1968 r. *Medalem im. Jędrzeja Śniadeckiego*.

19. SKARŻYŃSKI Bolesław, *Prof. Leon Paweł Marchlewski (1869–1946)*, 1948, t. 22, z. 1/2, s. 1–18, (portret).

Urodzony 15.XII.1869 r. we Włocławku. Po ukończeniu progimnazjum i szkoły realnej studiował chemię pod kierunkiem Napoleona Milicera w laboratorium chemicznym przy Muzeum Przemysłu i Rolnictwa. Studia kontynuował w Zurychu na Politechnice uzyskując w 1890 r. stopień „chemika technicznego”. W 1892 r. uzyskał tam również tytuł doktora filozofii. W latach 1892–1897 był asystentem Schuncka – indywidualnego chemika badającego związki naturalne, głównie barwniki roślinne. Od 1897 r. kierował pracownią naukową fabryki barwników i preparatów farmaceutycznych koło Manchesteru. Wykładał równocześnie chemię organiczną w Instytucie Technologicznym w Manchesterze. W 1900 r. objął kierownictwo Zakładu Badania Środków spożywczych na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie. Prowadził badania nad chlorofilem i porównywał jego strukturę z hemoglobina. W 1903 r. został czynnym członkiem PAU (członek korespondent od 1899 r.). W 1906 r. objął Katedrę Chemii Lekarskiej na Uniwersytecie Jagiellońskim. W latach I wojny światowej gdy Uniwersytet był zamknięty poświęcił się pracy społecznej i niósł pomoc ofiarom wojny. W 1917 r. podjął się organizacji Państwowego Instytutu Rolniczego w Puławach. Organizował także Instytut Naukowy Gospodarstwa Wiejskiego w Bydgoszczy. W ostatnich latach przed II wojną światową Marchlewski zajmował się chemią celulozy i sztucznego jedwabiu m.in. jako naukowy doradca Tomaszowskiej Fabryki Sztucznego Jedwabiu. Podczas II wojny światowej pisał podręczniki chemii fizjologicznej i organicznej. Zmarł 16.I.1946 r.

20. (SUCHARDA Edward (1891–1947)) *nekrolog*, 1947, t. 21, z. 1/3, s. 1 nlb.

Treść: „Dnia 26 lipca 1947 r. zmarł we Wrocławiu Prezes Polskiego Towarzystwa Chemicznego śp. Edward Sucharda były rektor Politechniki Lwowskiej, prorektor Politechniki Wrocławskiej, profesor Chemii Organicznej na Uniwersytecie i Politechnice Wrocławskiej...”.

21. ŚWIDERSKI Jan, *Zdzisław Macierewicz (1907–1949)*, 1950, t. 24, z. 1/6, s. 46–47.

Urodzony w 1907 r. Po ukończeniu szkoły średniej w Lublinie studiował najpierw matematykę, później chemię. Pracował następnie jako asystent w Zakładzie Chemii Organicznej Uniwersytetu Warszawskiego. W 1939 r. otrzymał tytuł doktora na podstawie badań nad syntezą laktonu – substancji macierzystej jangoniny. W czasie okupacji pracował w Państwowym Zakładzie Higieny, gdzie miał możliwość pracy doświadczalnej. Po wyzwoleniu Warszawy powrócił na Uniwersytet, gdzie uzyskał *veniam legendi* na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym. Poświęcił się odbudowie i urzędzeniu pracowni chemii organicznej. Zorganizował i kierował pracownią badawczą Działu Chemii PZH. Był też członkiem Rady Naukowej PZH. Jako sekretarz brał czynny udział w życiu i pracach Polskiego Towarzystwa Chemicznego.

22. TREPKA E.(dmund), *Śp. inż. Wiktor Sommer (1886–1947). Wspomnienie pośmiertne*, 1947, t. 21, z. 4/6, s. 92–93.

Urodzony 29.11.1886 r. w Sokołowie. Ukończył szkołę realną Ronthalera w Warszawie. W 1919 r. otrzymał dyplom inżyniera chemika Politechniki w Zurychu. W latach 1918–1919 związany z przemysłem. Od 1918 r. pracował w Głównym Urzędzie Zaopatrzenia Armii w sekcji Popierania Przemysłu Chemicznego, w Związku Przemysłu Chemicznego, a w latach 1923–1939 w Ministerstwie Spraw Wojskowych. Jednocześnie był doradcą Banku Gospodarstwa Krajowego. Brał udział w opracowywaniu planów produkcji licznych fabryk chemicznych, jak: Mościce, Pionki, Skarżysko. Od chwili powołania PTCh pełnił aż do 1939 r. obowiązki skarbnika Zarządu Głównego. Podczas okupacji przebywał kilka miesięcy na Pawiaku, po Powstaniu wywieziony do obozu koncentracyjnego w Saksonii, powrócił wiosną 1945 r. do Łodzi. Jesienią 1945 r. został adiunktem na Politechnice Łódzkiej. Jednocześnie pełnił obowiązki skarbnika Oddziału Łódzkiego PTCh. Zmarł 19.09.1947 r.

23. TREPKA Edmund, *Śp. inż. Feliks Wiślicki. Wspomnienie pośmiertne. Notice nécrologique*, 1949, t. 23, z. 4, s. 253–255, (portret).

Urodzony w 1867 r. w Warszawie. Po ukończeniu szkoły średniej studiował chemię na Politechnice w Zurychu. W 1889 r. uzyskał dyplom inżyniera. Został polecony Chardonnetowi (wynalazcy sztucznego jedwabiu) a dzięki swoim zdolnościom organizacyjnym i pomysłowości szybko otrzymał stanowisko dyrektora technicznego w fabryce jedwabiu kolodionowego w Tubize (Belgia). W 1911 r. powrócił do Polski i zbudował w Tomaszowie fabrykę kolodionowego sztucznego jedwabiu. Fabryka zniszczona podczas I wojny światowej po odbudowie w 1920 r. rozpoczyna produkcję jedwabiu kolodionowego, a w 1921 jedwabiu wiskozowego. W 1931 r. rusza produkcja tofomanu, w 1932 ciętych włókien sztucznych, w 1934 przędzy z włókien ciętych, w 1935 siarczku węgla. W 1938 r. zapada decyzja o stworzeniu w Tomaszowie wytwórni kontaktowego kwasu siarkowego i bezwodnika kwasu octowego jako wstępnego kroku do produkcji jedwabiu octanowego. Wybuch II wojny światowej zniweczył te plany. Wiślicki opuścił kraj w grudniu 1939 r. Był doradcą generała Sikorskiego w Londynie d/s przemysłowych. Po wojnie przeniósł się do Szwajcarii. Wiślicki był jednym z założycieli Związku Przemysłu Chemicznego i przez kilka lat jego prezesem. Był członkiem PTCh od chwili powstania, często w zarządzie. W 1934 r. stworzył Fundację Naukową im. Feliksa Wiślickiego, której celem było umożliwienie pracy naukowej młodym adeptom chemii. Zmarł w Zurychu 13.III.1947 r.

24. ZAWADZKI Józef, *Marian Świderek (1897–1949)*, 1950, t. 24, z. 1/6, s. 43–45.

Urodzony 25.08.1897 r. w Łodzi. Ukończył 7 klasową Szkołę Handlową w Łodzi i wstąpił na Wydział Elektrotechniczny Politechniki Warszawskiej, z którego przeniósł się na Wydział Chemiczny. Jeszcze jako student został asystentem w Zakładzie Chemii Fizycznej, gdzie pracował do końca roku akademickiego 1925/1926. W 1921 r. otrzymał dyplom inżyniera chemika. W 1926 r. uzyskał tytuł doktora chemii. W tym samym czasie podjął pracę w Instytucie Przeciwigazowym i został skierowany na studia uzupełniające do Francji, gdzie pracował m.in. na Wydziale Farmaceutycznym Sorbony. W 1935 r. po

habilitacji na Wydziale Chemii Politechniki Warszawskiej uzyskał tytuł docenta technologii chemicznej. W czasie II wojny światowej przebywał ponad 3 lata w obozie koncentracyjnym w Buchenwaldzie. Po powrocie brał udział w tajnym nauczaniu. W 1945 r. został powołany *unico loco* na Katedrę Technologii Ogólnej Organicznej Politechniki Warszawskiej. Objął także kierownictwo reaktywowanego Chemicznego Instytutu Badawczego, który przekształcił w Główny Instytut Chemii Przemysłowej.

Recenzje i informacje o nowych książkach

25. ASIMOW (Isaac), *Krótką historia chemii*, Warszawa 1970, ss. 297 + 1 nlb. 1971, t. 45, z. 6, s. 1122.

26. *BEITRÄGE zur Biochemie und Physiologie von Naturstoffen Festschrift Kurt Mothes zum 65. Geburtstag*, VEB Gustav Fischer Verlag, Jena 1965, s. 581.

Rec. Stanisław L e w a k , 1967, t. 41, z. 5, s. 995–996.

Recenzowany tom jest zbiorem 51 artykułów napisanych przez chemików, biochemików i fizjologów z różnych krajów świata, dla uczczenia sześćdziesiątej piątej rocznicy urodzin profesora Kurta Mothes'a, dyrektora Instytutu Biochemii Roślin Niemieckiej Akademii Nauk, profesora Uniwersytetu Marcina Lutra w Halle, prezesa Akademii Leopoldina, doktora honoris causa wielu uczelni. Profesor Mothes jest autorem ponad 400 prac poświęconych głównie związkom azotowym w roślinach, ich przemianom i roli w organizmach roślinnych.

27. *BEITRÄGE zur Physik und Chemie des 20. Jahrhunderts; Lise Meitner, Otto Hahn, Max von Laue, zum 80. Geburtstag*; herausgegeben von O.R. Frisch, F.A. Paneth, F. Laves, P. Rosband Friedr. Vieweg und Sohn, Braunschweig 1959.

Rec., Józef H u r w i c , 1961, t. 35, z. 4, s. 1175–1176.

Książka powstała dla uczczenia jubileuszy osiemdziesięciolecia urodzin trzech wielkich uczonych, laureatów Nagrody Nobla: Lise Meitner, Otto Hahn'a, Maxa von Laue, za pionierski wkład do fizyki i chemii naszego stulecia. Każdemu z jubilatów poświęcono serię artykułów wiążących się tematycznie z jego pracami. Max von Laue pracował w dziedzinie optyki, teorii względności, teorii kwantów i fizyki jądrowej. Największą jego zasługą był pomysł zastosowania promieni Rtg do badania ciał krystalicznych użytych w charakterze siatki dyfrakcyjnej. Dał początek krystalochemii i fizyce ciała stałego. Otto Hahn wraz z Fritzem Strassmannem odkrył w 1938 roku proces jądrowego rozszczepienia uranu. Mechanizm tego procesu wyjaśniła Lise Meitner wraz z O.R. Frischem. W ten sposób narodziła się epoka energii jądrowej.

28. BUGAJ Roman, *W poszukiwaniu kamienia filozoficznego. O Michale Sędziwoju, najstynniejszym alchemiku polskim*, Warszawa 1957, s. 331. 1958, t. 32, z. 3, s. 699.

29. BUGAJ Roman, *W poszukiwaniu kamienia filozoficznego. O Michale Sędziwoju, najśłynniejszym alchemiku polskim*, Warszawa 1957, s. 331.

Rec., Wiktor W a r z y c z e k, 1959, t. 30, z. 2, s. 565–566.

Autor charakteryzuje postać Sędziwoja wykazując, że nie był on szarlatanem lecz badaczem, który swe życie oddał wiedzy przyrodniczej. Dorobił się majątku rzetelną wiedzą praktyczną. Był nie tylko alchemikiem, lecz także lekarzem, górnikiem i hutnikiem.

30. CURIE Ewa, *Maria Curie*, Warszawa 1969, s. 428 + 4 nlb. 1970, t. 44, z. 4, s. 930.

31. FIERZ David H.(ans) E.(duard), *Historia rozwoju chemii*, Warszawa 1958, s. 629, 1959, t. 33, z. 2, s. 569; 1963, t. 37, z. 7/8, s. 818.

32. HURWIC Józef, *Maria Skłodowska-Curie*, Warszawa 1967, ss. 41 – 3 nlb.

Rec., Alicja D o r a b i a l s k a, 1968, t. 42, z. 7/8, s. 1372.

Praca wydana w setną rocznicę urodzin Marii Skłodowskiej-Curie, przypadającą w roku 1967. Jest to biografia uczoney. Składa się z kilkunastostonicowych rozdziałów napisanych piękną polszczyzną, opartych na źródłowym materiale historycznym.

33. JOLIOT-Curie Irena, *Prace Marii skłodowskiej-Curie (Oeuvres de Maria Skłodowska-Curie)*, przewodniczący Komitetu Redakcyjnego Józef Hurwic, Warszawa 1954, s. XII + 685. 1955, t. 29, z. 2/3, s. 971.

34. VI JUBILEUSZOWY Zjazd Polskiego Towarzystwa Chemicznego, Warszawa, wrzesień 1959 – streszczenia komunikatów, s. 477. 1960, t. 34, z. 1, s. 357.

35. KAUFMAN M., *Pierwszy wiek tworzyw sztucznych. Celuloid i jego następcy*, Warszawa 1966, s. 183, t. 41, z. 1, s. 165.

36. LAMPE Wiktor, *Zarys historii chemii w Polsce*, Kraków 1948, s. 64. 1948, t. 22, z. 5/6, s. 263.

Jest to czwarty tom wydawnictwa *Historia Nauki Polskiej w Monografiach*, z okazji 75-lecia istnienia Polskiej Akademii Umiejętności. Autor daje rzeczowy przegląd działalności chemików polskich od lat najdawniejszych do roku 1939.

37. LAMPE Wiktor, *Stanisław Kostanecki, życie i działalność naukowa*, Warszawa 1958, s. 109. 1958, t. 32, z. 4, s. 985.

38. MIERZECKI Roman, *Historyczny rozwój pojęć chemicznych*, Warszawa 1985, s. 247. 1986, t. 60, z. 7/12, s. 967.

39. MIERZECKI Roman, *Historyczny rozwój pojęć chemicznych. (The Historic Development of Chemical Nations)*, Warszawa 1985, s. 247.

Rec., Roman B u g a j, 1987, t. 61, z. 1/3, s. 301.

Książka ta obejmuje dzieje chemii od jej początków w starożytności, na XX wieku kończąc. Zawiera wstęp i pięć obszernych rozdziałów: 1. *Podział historii nauk ścisłych*; 2. *Pierwiastek*; 3. *Elementarna cząstka materii*; 4. *Struktura związków chemicznych*; 5. *Podatność substancji na przemianę*. Zawiera także tablice chronologiczne, bibliografię, indeks nazwisk, skorowidz rzeczowy.

40. PIŚMIENNICTWO chemiczne w Polsce Ludowej. Praca zbiorowa, Warszawa 1955, s. 207. 1956, t. 30, z. 2, s. 668.

41. *POLSKA bibliografia chemiczna. Druki objęte rocznikiem XII Urzędowego Wykazu Druków wydanych w Rzeczypospolitej Polskiej, a zarejestrowane w Bibliotece Narodowej od 1 stycznia do 1 lipca 1939 roku*, 1946, t. 20, rocznik, s. 64.

Pozycje objęte bibliografią – Górnicki Bolesław, Dr: *Jędrzej Śniadecki – żywot i dzieła* Warszawa (1938) s. 12. Odb.: „Warszawskie Czasopismo Lekarskie” 1938 nr 45; Mozołowski Włodzimierz Dr Prof. *Jędrzej Śniadecki chemik, fizjolog i lekarz*. Lwów (1938) s. 7; Otolski Stefan Dr: *Rozwój polskiego przemysłu farmaceutycznego w okresie dwudziestolecia niepodległości Państwa Polskiego*, Warszawa (1938) s. 15. Odb. nr 462: „Wiadomości Farmaceutyczne” 1938.

42. SZABADVARY Ferenc, *Geschichte der analytischen chemie*, deutsche Bearbeitung – Günter Kerstein, Budapest 1966.

Rec., Józef H u r w i c, 1966, t. 40, z. 7/8, s. 1353–1354.

Autor omawia dzieje chemii analitycznej od czasów starożytnych aż do roku 1966. Poświęcając najwięcej uwagi naukowcom węgierskim, autor nie pominął również nazwisk polskich: Kazimierza Fajansa, który wprowadził fluoresceinę jako wskaźnik adsorpcyjny do argentometrii; Zygmunta Klemensiewicza – wynalazcy elektrody szklanej; Wiktora Kemuli i Zenona Kublika, którzy wprowadzili do polarografii metody wiszącej kropli rtęciowej. Książka zawiera także bibliografię, w której wymieniono prace ponad 700 chemików.

43. SKŁODOWSKA-Curie M.(aria), *Autobiografia*, Warszawa 1959, s. 80, 1960, t. 34, z. 2, s. 753.

44. SOŁONIEWICZ Rajmund, *Rozwój podstawowych pojęć chemicznych*, Warszawa 1986, s. 196. 1987, t. 61, z. 4/6, s. 657.

45. SOŁONIEWICZ Rajmund: *Rozwój podstawowych pojęć chemicznych (The Development of the Principal Chemical Nations)*, Warszawa 1986, s. 196.

Rec., Roman M i e r z e c k i, 1987, t. 61, z. 4/6, s. 655–656.

Autor analizuje pochodzenie i rozwój podstawowych pojęć chemicznych jak: kwasu, zasady, utleniania, redukcji, koncepcje atomów i cząsteczek. W swoich rozważaniach powołuje się na osiągnięcia dawnych alchemików i chemików, a także starożytnych filozofów. Analizuje ich teorie.

46. *TOPICS in Current Chemistry – Fortschritte der chemischen Forschung*, Vol. 47 – *Stereochemistry I*, Vol. 48 – *Stereochemistry II*. Springer Verlag, Berlin – Heidelberg – New York 1974, s. 156 i 129.

Rec., Aleksander Z a m o j s k i, 1976, t. 50, z. 1, s. 162.

W 1974 roku upłynęła setna rocznica ogłoszenia przez J.H. Van't Hoffa i J.A. Le Bela prac na temat przestrzennej budowy atomu węgla. Publikacje te uznawane są powszechnie za podwaliny nowoczesnej stereochemii. Z tej okazji wydawcy serii *Topics in Current Chemistry* przedstawili dwa tomy zatytułowane *Stereochemistry I* i *Stereochemistry II* dotyczące zagadnień stereochemicznych.

47. TREPKA Edmund, *Historia kolorystyki*, Warszawa 1960, s. 462. 1961, t. 35, z. 1, s. 398.

48. TREPKA Edmund, *Jakub Natanson*, Warszawa 1955, s. 77. 1955, t. 29, z. 4, s. 1163–1164.

49. TRIFONOW D.(mitrij) N.(icolaevič), *Granice i ewolucja układu okresowego*, Warszawa 1966, s. 200. 1967, t. 41, z. 1, s. 165.

50. WAWRZYCZEK Wiktor, *Twórcy chemii*, Warszawa 1959, s. 596. 1959, t. 33, z. 3, s. 885.

51. *WERNER Heisenberg und die Physik unserer Zeit* – herausgegeben von Fritz Bopp, Fried. Vieweg und Sohn, Braunschweig 1961, s. XII + 310.

Rec., Józef H u r w i c, 1962, t. 36, z. 11, s. 1719–1720.

Jest to praca zbiorowa wydana dla uczczenia sześćdziesiątej rocznicy urodzin wielkiego niemieckiego fizyka-teoretyka Wernera Heisenberga. Książka składa się z dwudziestu czterech prac. Część z nich ma charakter historyczny i omawiają one działalność Heisenberga. Pozostałe są jedynie zadedykowane jubilatowi i są luźno związane z zakresem jego działalności.

52. *WKŁAD Marii Skłodowskiej-Curie do nauki, szkice monograficzne*, praca zbiorowa. Redaktor Józef Hurwic, Warszawa 1954, s. 674. 1955, t. 29, z. 2/3, s. 971.

53. ZAWIDZKI Jan, *Szkice biograficzne*. Tom VII wydawnictwa *Chemia współczesna*, Warszawa 1959, s. 234. 1960, t. 34, z. 1, s. 357.

Kronika Polskiego Towarzystwa Chemicznego

54. SPRAWOZDANIA z posiedzeń Polskiego Towarzystwa Chemicznego 1946, t. 20, rocznik, s. XXXVIII–XL.

I. Sprawozdania z Walnych Zgromadzeń Towarzystwa 26 (pierwsze po wojnie) Walne Zgromadzenie PTCh z dnia 19.VI.1946 W. Lampe nakreślił szkic rozwoju Polskiego Towarzystwa Chemicznego od chwili jego powstania; A. Dorabialska wygłosiła *Wspomnienie o zmarłych i zaginionych w latach wojny chemikach polskich*, oddając hołd poległym, zamordowanym, zmarłym i zaginionym oraz odczytała obszerną listę strat wśród członków PTCh.

II. Sprawozdania z posiedzeń Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Chemicznego.

55. SPRAWOZDANIA z posiedzeń Polskiego Towarzystwa Chemicznego 1948, t. 22, z. 3/4, s. XXVI–XXXV.

I. Sprawozdania z Walnych Zgromadzeń Towarzystwa 27 (2 po wojnie) Walne Zgromadzenie PTCh. z dnia 27.VI.1946.

II. Sprawozdania z posiedzeń Zarządu Głównego PTCh.

III. Sprawozdanie z działalności Oddziału Łódzkiego PTCh za lata 1946 i 1947.

Posiedzenie 261 z dnia 13.VI.1946 r. Uroczyste posiedzenie Oddziału dla uczczenia pamięci honorowego członka PTCh śp. prof. Karola Dziewońskiego – J. Moszew, *Prof. Karol Dziewoński – życie i dzieło*.

Posiedzenie 265 z dnia 11.XII.1946 r. – T. Urbański, *Rozwój chemii organicznej w czasie wojny*.

Posiedzenie 266 z dnia 19.XII.1946 r. – E. Józefowicz, *Wrażenia z pobytu studentów polskich na kursie wakacyjnym w Kopenhadze latem br.*; E. Trepka, *Wrażenia z Konferencji Unii Międzynarodowej Chemii Czystej i Stosowanej w Londynie w dniach 24–28 lipca 1946 r.*

Posiedzenie 276 z dnia 16.X.1947 r. – E. Józefowicz, *Wrażenia z Kongresu Międzynarodowego Chemii Czystej i stosowanej w Londynie, 17–24 lipca 1947 r.*

Posiedzenie 278 z dnia 27.XI.1947 r. Uroczyste posiedzenie Oddziału dla uczczenia pamięci honorowego członka PTCh śp. prof. Leona Marchlewskiego – B. Skarżyński, *Leon Marchlewski, jako człowiek i uczonec*.

Posiedzenie 280 z dnia 11.XII.1947 r. dla uczczenia pamięci śp. prof. Edwarda Suchardy – Prezesa PTCh – E. Płażek, *Prof. Edward Sucharda, jego życie i dzieła*.

56. SPRAWOZDANIE z V-go Zjazdu Chemików Polskich. *Compte Rendu du V-ème Congrès des Chimistes Polonais tenu à Wrocław le 5–8 septembre 1948*, 1948, t. 22, z. 5/6, s. XXXVII–XLIII.

57. SPRAWOZDANIE z prac Komisji do spraw badań naukowych i nauczania chemicznego w uczelniach wyższych (Komisji Programowej), wyłonionej przez Zarząd Polskiego Towarzystwa Chemicznego w związku z V Zjazdem Chemików Polskich we Wrocławiu, 1948, t. 22, z. 5/6, s. XLIV–LVII.

58. SPRAWOZDANIA z posiedzeń Polskiego Towarzystwa Chemicznego, 1949, t. 23, z. 1, s. I–XVI.

I. Sprawozdania z Walnych Zgromadzeń Towarzystwa 28 (3 po wojnie) Walne Zgromadzenie PTCh z dnia 5.II.1948 r. A. Dorabialska zawiadomiła zebranych o stratach, jakie poniosło PTCh w ostatnim czasie tj. o śmierci prezesa Towarzystwa prof. Edwarda Suchardy oraz o śmierci inż. Wiktora Sommera – skarbnika Zarządu.

II. Sprawozdania z posiedzeń Zarządu Głównego PTCh.

III. Sprawozdania z posiedzeń naukowych Towarzystwa.

a. Sprawozdanie z działalności Oddziału Gdańskiego PTCh za rok 1948.

b. Sprawozdanie z działalności Oddziału Krakowskiego za lata 1945, 1946, 1947, 1948.

Na pierwszym Zebraniu dnia 14.V. 1945 r. T. Estreicher wygłosił przemówienie poświęcone pamięci zmarłych w czasie wojny członków miejscowego Oddziału Towarzystwa.

Posiedzenie 115 z dnia 116.VII.1945 r. – J. Doliński, J. Moszew, *Wspomnienie pośmiertne o śp. Prof. dr Karolu Dziewońskim*.

Posiedzenie 117 z dnia 13.XI.1945 r. – T. Lityński i L. Musiał, *Wspomnienia pośmiertne o Profesorach Władysławie Vorbrodzie i Janie Kozaku*.

c. Sprawozdanie z działalności Oddziału Lubelskiego PTCh za lata 1947, 1948.

Posiedzenie 10 – W. Hubicki, *Sprawozdanie z V-go Zjazdu Chemików Polskich*.

d. Sprawozdanie z działalności Oddziału Łódzkiego PTCh za rok 1948.

Posiedzenie 286 z dnia 18.IV.1948 r. Uroczyste posiedzenie Oddziału wspólnie z Towarzystwem im. Kopernika dla uczczenia setnej rocznicy śmierci Berzeliusa – M. Łaźniewski, *W setną rocznicę śmierci Berzeliusa*.

Posiedzenie 289 z dnia 13.VI.1948 r. Uroczyste posiedzenie Oddziału oraz pięciu innych towarzystw naukowych dla uczczenia pięćdziesiątej rocznicy odkrycia radu – M. Grotowski, *Stan fizyki przed odkryciem polonu i radu*; A. Dorabialska, *Pięćdziesiąt lat nauki o promieniotwórczości*; J. Rutkowski, *Znaczenie radu w medycynie*.

e. Sprawozdanie z działalności Oddziału Pomorskiego PTCh za lata 1946, 1947, 1948.

Posiedzenie 8 z dnia 7.XI.1947 r. – A. Basiński, *Z dziejów rozwoju chemii* (referat połączony z uroczystością otwarcia Instytutu Chemicznego).

Posiedzenie 14 z dnia 5.VI.1948 r. – A. Basiński, *Życie i dzieło Marii Skłodowskiej* (odczyt połączony z uroczystością 50-lecia odkrycia polonu i radu).

f. Sprawozdanie z działalności Oddziału Poznańskiego PTCh za lata 1946, 1947.

Posiedzenie 9 z dnia 24.IX.1947 r. wspólnie z Wrocławskim Towarzystwem Naukowym, poświęcone pamięci Prof. dr E. Suchardy – W. Trzebiatowski, *Działalność organizacyjna prof. Suchardy*; E. Płazek, *Działalność naukowa prof. Suchardy*.

Posiedzenie 16 z dnia 11.X.1949 r. wspólnie z Wrocławskim Towarzystwem Naukowym, Oddziałami Wrocławskimi PTF, PTPrzyr. im. Kopernika, PTFizjolog. PTLek., poświęcone uczczeniu 50-lecia odkrycia polonu i radu.

59. KRONIKA Polskiego Towarzystwa Chemicznego. 1950, t. 24, z. 1/6, s. 251–268.

Sprawozdania z posiedzeń Polskiego Towarzystwa Chemicznego.

W grudniu 1948 r. odbyło się uroczyste posiedzenie Polskiego Towarzystwa Chemicznego i Polskiego Towarzystwa Fizycznego (Oddział Warszawski) poświęcone 50-leciu odkrycia radu. Krótkie okolicznościowe przemówienie wygłosił Prezes PTCh prof. Józef Zawadzki.

I. Sprawozdania z Walnych Zgromadzeń Towarzystwa. 29 (4 po wojnie) Walne Zgromadzenie PTCh z dnia 19.II.1949 r. J. Zawadzki prezes PTCh poinformował zebranych, że w bieżącym roku przypada 30-lecie założenia PTCh.

II. Sprawozdania z posiedzeń Zarządu Głównego PTCh.

III Sprawozdania z posiedzeń naukowych Towarzystwa.

Posiedzenie 301 z dnia 27.X.1949 r. zwołane z okazji Miesiąca Pogłębienia Przyjaźni Polsko-Radzieckiej – J. Hurwic, *Krótki przegląd historyczny rozwoju badań chemicznych w Związku Radzieckim*.

a. Sprawozdanie z działalności Oddziału Gdańskiego PTCh za rok 1949.

Posiedzenie 9 z dnia 24.X.1949 r. zwołane z okazji Miesiąca Pogłębienia Przyjaźni Polsko-Radzieckiej – T. Pompowski, *Nauka radziecka jako podstawa rozwoju przemysłu chemicznego w ZSRR*.

b. Sprawozdanie z działalności Oddziału Krakowskiego PTCh za rok 1949.

Posiedzenie 147 z dnia 21.X.1949 r. zwołane z okazji Miesiąca Pogłębienia Przyjaźni Polsko-Radzieckiej – J. Kamecki, B. Kamieński, J. Moszew, *Postępy nauki radzieckiej w zakresie chemii*.

Posiedzenie 153 z dnia 5.XII.1949 r. – L. Czerski, *Łomonosow na tle historii chemii*.

c. Sprawozdanie z działalności Oddziału Lubelskiego PTCh za rok 1949.

Posiedzenie 14 zwołane z okazji Miesiąca Pogłębienia Przyjaźni Polsko-Radzieckiej – W. Sławiński, *Główne osiągnięcia nauk przyrodniczych w ZSRR*.

d. Sprawozdanie z działalności Oddziału Łódzkiego PTCh za rok 1949.

Posiedzenie 302 z dnia 27.X.1949 r. zwołane z okazji Miesiąca Pogłębienia Przyjaźni Polsko-Radzieckiej – St. Kiełbasiński, *Chemia i chemicy Związku Radzieckiego*.

e. Sprawozdanie z działalności Oddziału Pomorskiego PTCh za rok 1949.

Posiedzenie 166 zwołano z okazji Miesiąca Pogłębienia Przyjaźni Polsko-Radzieckiej – J. Suszko, *Chemia organiczna w ZSRR*.

g. Sprawozdanie z działalności Oddziału Śląsko-Dąbrowskiego PTCh za rok 1949.

Zebranie w dniu 4.XI.1949 r. zorganizowane z okazji Miesiąca Pogłębienia Przyjaźni Polsko-Radzieckiej – T. Żak, *Postępy w badaniach związków sprzężonych w ZSRR*.

h. Sprawozdanie z działalności Oddziału Wrocławskiego PTCh za rok 1949 r.

Posiedzenie 20 zwołane z okazji Miesiąca Pogłębienia Przyjaźni Polsko-Radzieckiej – K. Gumiński, *Postępy chemii fizycznej w Związku Radzieckim*.

IV. Sprawozdanie z działalności Komisji Chemii Nieorganicznej PTCh za rok 1949.

V. Sprawozdanie z działalności Komisji Chemii Organicznej PTCh.

VI. Sprawozdanie z działalności Komisji Fizykochemicznej PTCh.

60. KRONIKA Polskiego Towarzystwa Chemicznego. 1952, t. 26, z. 4, s. 699–731.

I. Sprawozdanie z 30 Zwyczajnego Walnego Zgromadzenia Polskiego Towarzystwa Chemicznego z dnia 21.I.1950 r.

Przewodniczący Zgromadzenia prof. A. Basiński wygłosił wspomnienie o szczególnie zasłużonych członkach PTCh zmarłych w ubiegłym roku: członku honorowym PTCh prof. dr h.c. Ernestcie Fourneau, doc. dr Zdzisławie Macierewiczu, prof. dr Marianie Świderku.

II. Sprawozdanie z 31 Walnego Zgromadzenia Polskiego Towarzystwa Chemicznego z dnia 1.III.1951 r.

III. Sprawozdanie Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Chemicznego za rok 1950.

IV. Sprawozdanie z Posiedzeń Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Chemicznego.

V. Sprawozdania z posiedzeń naukowych Polskiego Towarzystwa Chemicznego w Warszawie.

Posiedzenie 307 z dnia 2.VI.1950 r. – W. Kuryłowicz, *Historia antybiotyków i penicyliny*.

Posiedzenie 312 z dnia 19.VI.1950 r. – P.M. Reszczykow, *D.I. Mendelejew i wpływ jego prac na rozwój fizyki i chemii*.

VI. Sprawozdanie z działalności Oddziału Gdańskiego PTCh za rok 1950.

Posiedzenie 19 z dnia 8.I.1951 r. – W. Mozołowski, *Jędrzej Śniadecki jako chemik*.

VII. Sprawozdanie z działalności Oddziału Krakowskiego PTCh za rok 1950.

Posiedzenie 156 z dnia 16.I.1950 r. – L. Czerski, *Dymitr Mendelejew na tle historii chemii*.

VIII. Sprawozdanie z działalności Oddziału Lubelskiego PTCh za rok 1950.

Posiedzenie 21 – J. Wysocka, *Łomonosow, jego życie i dzieła*.

IX. Sprawozdanie z działalności Oddziału Łódzkiego PTCh za rok 1950.

Posiedzenie 313 z dnia 16.XI.1950 r. – J. Michalska, *Chemia związków organicznych fosforu w świetle prac uczonych radzieckich*. Odczyt wygłoszony w ramach Miesiąca Pogłębienia Przyjaźni Polsko-Radzieckiej.

X. Sprawozdanie z działalności Oddziału Pomorskiego PTCh za rok 1950.

Posiedzenie 23 – H. Łubieński, *Rozwój techniki i przemysłu ZSRR w latach 1917–1947*.

Posiedzenie 27 – E. Pischinger, *Przemysł chemiczny w Polsce wczoraj dziś i jutro*.

XI. Sprawozdanie z działalności Oddziału Poznańskiego PTCh za rok 1950.

XII. Sprawozdanie z działalności Oddziału Śląsko-Dąbrowskiego za rok 1950.

XIII. Sprawozdanie z działalności Oddziału Wrocławskiego PTCh za rok 1950.

Posiedzenie 39 z dnia 19.VI.1950 r. – W. Trzebiatowski, *Wrażenia z uczelni amerykańskich*.

XIV. Sprawozdanie z działalności Komisji Chemii Nieorganicznej Polskiego Towarzystwa Chemicznego za rok 1950.

XV. Sprawozdanie z działalności Komisji Chemii Organicznej Polskiego Towarzystwa Chemicznego.

XVI. Sprawozdanie za rok 1950/51 z działalności Komisji Fizykochemicznej Polskiego Towarzystwa Chemicznego.

XVII. Członkowie Polskiego Towarzystwa Chemicznego przyjęci w 1950 r.

XVIII. Sprawozdanie z 32 Walnego Zgromadzenia Polskiego Towarzystwa Chemicznego.

XIX. Sprawozdanie roczne z działalności Zarządu Głównego i Oddziałów Lokalnych Towarzystwa w roku 1951 (1.III.1951–8.III.1952).

Oddział Warszawski PTCh w dniu 29.III.1951 r. zorganizował zebranie w celu uczczenia pamięci śp. prof. dr J. Zawadzkiego.

XX. Sprawozdanie z posiedzeń Zarządu Głównego PTCh.

XXI. Sprawozdanie z posiedzeń naukowych PTCh w Warszawie.

Posiedzenie 320 z dnia 20.III.1951 r. – St. Bretsznajder i W. Świętosławski, Przemówienie w celu uczczenia pamięci prof. dr J. Zawadzkiego.

XXII. Sprawozdanie z działalności Oddziału Gdańskiego PTCh za rok 1951.

Posiedzenie z dnia 30.V.1951 r. – Z. Ledóchowski, Polski wkład naukowy w dziedzinie środków leczniczych.

XXIII. Sprawozdanie z działalności Oddziału Krakowskiego PTCh za rok 1951.

Posiedzenie z dnia 8.XI.1951 r. – J. Moszew, A.N. *Niesmiejanow* – wybitny chemik radziecki.

XXIV. Sprawozdanie z działalności Oddziału Lubelskiego PTCh za rok 1951.

Posiedzenie z dnia 1.III.1951 r. – St. Ziemecki, *Działalność S.I. Wawiłowa, a praca jego poprzedników*; Wł. Żuk, *Prace S.I. Wawiłowa na tle badań nad luminescencją*.

XXV. Sprawozdanie z działalności Oddziału Łódzkiego PTCh za rok 1951.

Wspomnienie pośmiertne – St. Bretsznajder, *Działalność naukowa prof. J. Zawadzkiego*.

XXVI. Sprawozdanie z działalności Oddziału Pomorskiego PTCh w Toruniu za rok 1951.

A. Ulińska, *Kilka uwag o działalności i pracach prof. dr Józefa Zawadzkiego*; A. Matanowski, *Wkład Polaków w światowym dorobku chemii*.

XXVII. Sprawozdanie z działalności Oddziału Poznańskiego PTCh za rok 1951.

Posiedzenie 190 z dnia 10.V.1951 r. – W. Kuczyński, *Wspomnienie pośmiertne o śp. Józefie Zawadzkim*.

XXVIII. Sprawozdanie z działalności Oddziału Śląsko-Dąbrowskiego PTCh za rok 1951.

XXIX. Sprawozdanie z działalności Oddziału Wrocławskiego PTCh za okres od 8.I.1951 do 14.I.1952.

XXX. Sprawozdanie z działalności Komisji Chemii Organicznej Polskiego Towarzystwa Chemicznego za rok 1951.

XXXI. Sprawozdanie z działalności Komisji Fizykochemicznej przy Polskim Towarzystwie Chemicznym za rok 1951.

XXXII. Sprawozdanie Komitetu Redakcyjnego „Roczników Chemii”.

XXXIII. Sprawozdanie z działalności „Wiadomości Chemicznych” za rok 1951.

XXXIV. Nowi członkowie PTCh przyjęci w 1951 r. (członkowie nadzwyczajni).

XXXV. Lista uwiecznionych członków Polskiego Towarzystwa Chemicznego rok 1951.

Historia nauki

61. DORABIALSKA Alicja, *Chemia polska wczoraj i dziś. Chemistry in Poland yesterday and today*, 1946, t. 20, rocznik, s. XXV–XXXVII.

Obszerna charakterystyka poszczególnych dziedzin nauk chemicznych w Polsce przed II wojną światową. Charakterystyka osiągnięć poszczególnych zakładów i kierujących nimi profesorów. Bilans wojennych strat, obejmujący: kadre naukową, wyższe uczelnie, laboratoria, zakłady naukowo-badawcze.

62. KEMULA Wiktor, „*Roczniki Chemii*” w latach 1944–1954, 1954, t. 28, z. 3, s. 315–316.

Artykuł wydrukowany w związku z X-leciem Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, zawierający krótki przegląd działalności „Roczników Chemii” ze szczególnym uwzględnieniem losów czasopisma po II wojnie światowej.

63. KOMUNIKAT. 1975, t. 49, z. 9, s. 1636.

„Główna Komisja Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce informuje, że kończy prace nad rejestrem strat osobowych inteligencji polskiej w latach 1939–1945, w tym środowiska naukowego. W przygotowaniu publikacja poświęcona upamiętnieniu pracowników nauki – ofiar wojny i okupacji. W związku z tym prosi się zainteresowanych o nadsyłanie informacji, zdjęć, dokumentów, uzupełnień.”

64. KU CZCI bohaterów. Ku hańbie morderców, 1946, t. 20, rocznik, s. III–XIV.

Wspomnienie o zmarłych, zamordowanych i zaginionych w czasie wojny członkach PTCh, oparte na wspomnieniu wygłoszonym przez prof. A. Dorabialską na pierwszym po wojnie Walnym Zgromadzeniu PTCh w dniu 19 czerwca 1946 r. Zawiera ono obszernie listy zamordowanych, zabitych w walkach, zmarłych i zaginionych członków PTCh. Te same listy opublikowane zostały także w języku angielskim (ss. XIV–XXIV). Ponadto zamieszczono apel redakcji o uzupełnienie wyżej wymienionych list.

65. LAMPE Wiktor, „*Początki chemii*” Jędrzeja Śniadeckiego. W 150-lecie pierwszego wydania, 1950, t. 24, z. 1/6, s. 3–10, (portret) (strona tytułowa dzieła).

Autor nakreśla rys życia Jędrzeja Śniadeckiego oraz charakteryzuje jego podręcznik *Początki chemii* – dzieło o znaczeniu epokowym, bowiem była to jedna z pierwszych prób wyłożenia zasad chemii w języku polskim. Autor analizuje treść poszczególnych części książki, której główne znaczenie polegało na wprowadzeniu polskiego nazewnictwa chemicznego.

66. (PORTRET) Maria Skłodowska-Curie, 1954, t. 28, z. 4, s. 537.

Portret opatrzony notatką o następującej treści: „W związku z XX rocznicą zgonu Marii Skłodowskiej-Curie chemicy polscy składają hołd pamięci Wielkiej Badaczki, której odkrycia zapoczątkowały nowy etap w dziejach chemii i fizyki. Badaczki, której działalność stanowi przykład ofiarnej pracy uczonego dla dobra ludzkości.

67. „*ROCZNIKI Chemii*” w powojennym dwudziestoleciu, 1964, t. 38, z. 7/8, s. 1033–1034.

Krótką charakterystykę czasopisma w okresie powojennym. Dołączona obszerna tabela zawiera następujące informacje: rok, ilość i charakter wydrukowanych pozycji, ilość stron, częstość ukazywania się.

68. (FOTOGRAFIA). 1951, t. 25, z. 4, s. 403.

Reprodukcja dokumentu znajdującego się w zbiorach Muzeum Narodowego w Warszawie, zawierającego apel podpisany przez Marię Skłodowską-Curie mówiący o konieczności zaangażowania naukowców w pracę dla dobra i w służbie społeczeństwa.